

Evaluatie cameratoezicht Wallen en Nieuwendijk Amsterdam

Verlag van vier metingen: 2003, 2004, 2005 en 2006

Sander Flight
Paul Hulshof

Evaluatie cameratoezicht Wallen en Nieuwendijk Amsterdam

Verslag van vier metingen: 2003, 2004, 2005 en 2006

Amsterdam, 15 september 2006

Sander Flight
Paul Hulshof

Met medewerking van:
O+S, het Amsterdamse bureau voor Onderzoek en Statistiek

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
1 Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	4
1.1 Samenvatting	4
1.2 Conclusie	7
1.3 Aanbevelingen	8
2 Inleiding	10
2.1 Cameratoezicht in Amsterdam	10
2.2 Evaluatie 2003 t/m 2006	11
2.3 Effecten niet te bewijzen	11
3 Gevoelens van onveiligheid	13
3.1 Gevoel van onveiligheid	13
3.2 Voelt u zich veiliger door cameratoezicht?	14
4 Feitelijke criminaliteit en overlast	16
4.1 Slachtofferschap volgens enquêtes	16
4.2 Slachtofferschap volgens politieregistratie	17
5 Verplaatsing	20
5.1 Inleiding	20
5.2 Wetenschappelijk onderzoek	20
5.3 Eerder verplaatsingsonderzoek (2004)	21
5.4 Verplaatsingsonderzoek 2006 - bijeenkomsten	21
5.4 Verplaatsing in 2006 – enquêtes en politiecijfers	22
5.6 Conclusie verplaatsing	24
6 Opvattingen over cameratoezicht	26
6.1 Bekendheid met en mening over cameratoezicht	26
6.2 Privacy en effecten cameratoezicht	27
7 Achter de camera	30
7.1 Incidenten tijdens live toezicht	30
7.2 Reactie politie	31
7.3 Incidenten per gebied	32
7.4 Gebruik beelden als bewijsmateriaal	35
Bijlagen	
Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	39
Bijlage 2 Incidentenregistratie MTV-ers	41
Bijlage 3 Slachtofferschap volgens enquêtes per delict	42
Bijlage 4 Cameraproject binnenstad samengevat	43
Bijlage 5 Literatuur	44
Bijlage 6 Politiecijfers	46
Bijlage 7 Meldpunt straatoverlast	48

Dankwoord

De onderzoekers willen iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit onderzoek graag bedanken voor hun medewerking. Allereerst willen we de duizenden mensen bedanken die de afgelopen jaren een enquête hebben ingevuld. Zonder hun medewerking zou dit onderzoek niet mogelijk zijn geweest. Ook een woord van dank aan alle bewoners, bezoekers en ondernemers een avond hebben opgeofferd om met ons te praten over het camera-project. Op die avonden waren ook politiemensen en andere experts aanwezig, die wij bij deze bedanken voor hun inbreng.

Dank ook aan de politiemensen die ons informatie en koffie hebben gegeven: Ron Moes, Paolo Bellinzis, Hendrik Griffioen, Joeri Sterringa, Paul Lescrauwaet, Christel van Sambeek, Hermie Mietus en Stephan den Hengst.

De dataverzameling is de afgelopen vier jaar uitgevoerd door Cathelijne Hermans en Sabrina van Rijn bij O+S, de dienst Onderzoek en Statistiek, waarvoor onze dank.

Tot slot vonden wij de samenwerking met onze opdrachtgevers bij de centrale stad en bij het stadsdeel centrum altijd prettig. Dank hiervoor aan Pieter Jan van Slooten, Joop Gerrits, Hester Keesmaat, Quinten Niessen en Ans van Zeggeren.

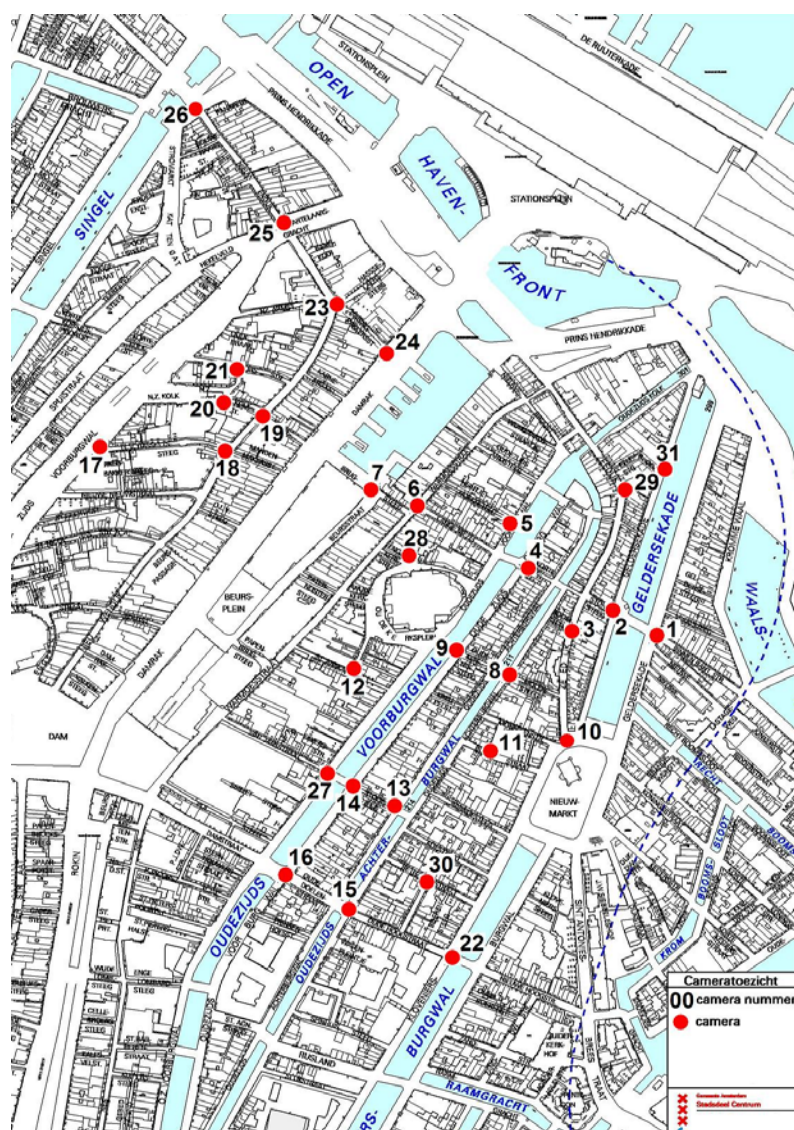
1 Samenvatting, conclusie en aanbevelingen

1.1 Samenvatting

Sinds juni 2004 hangen er camera's in het gebied rond de Nieuwendijk en de Wallen. Momenteel zijn er 31 camera's: 22 op de Wallen en 9 in het Nieuwendijkkwartier. In dit rapport worden de uitkomsten van de nulmeting van juni 2003 vergeleken met drie effectmetingen die in juni 2004, juni 2005 en juni 2006 zijn gehouden. Er is gebruik gemaakt van enquêtes, diepte-interviews, groepsinterviews, literatuurstudie, logboeken, registratiesystemen en politiecijfers.

Het cameratoezicht is experimenteel van karakter; het is een tijdelijk project. Het project is gestart in de eerste helft van 2004 en loopt door tot 31 december 2006. Op basis van deze evaluatie zal het stadsdeel besluiten of het project wordt voortgezet.

Figuur 1.1 Plattegrond cameragebieden

➤ *Feitelijke veiligheid*

In het Nieuwendijkkwartier is het percentage slachtoffers van criminaliteit en overlast tussen 2003 en 2006 significant gedaald. Dit geldt voor de bewoners en de bezoekers van dit gebied. Op de Wallen lijkt iets bijzonders aan de hand te zijn: er was een forse verbetering in de slachtoffercijfers in 2004 en 2005, maar die verbetering is in 2006 weer gedeeltelijk verloren gegaan, hoewel het percentage slachtoffers nog altijd lager is dan in 2003. Bij de bezoekers van de Wallen is het percentage slachtoffers ongeveer constant gebleven. Dit alles blijkt uit enquêtes.

Kijken we naar de door de politie geregistreerde criminaliteit, dan zien we dat er een forse daling is van het aantal delicten op zowel de Wallen als de Nieuwendijk. Op de Wallen is het aantal geregistreerde delicten met 58 procent gedaald en op de Nieuwendijk met 34 procent. De daling in de cameragebieden is ook groter dan in het politiedistrict als geheel; de cameragebieden hebben dus niet louter 'meegelift' op een bredere positieve trend.

De bewoners, ondernemers en politiemensen waar wij gesprekken mee hebben gevoerd herkennen deze uitkomsten. Vooral op de Nieuwendijk is men zeer positief over de ontwikkelingen van de laatste jaren: de rondhangende junks en dealers zijn zo goed als verdwenen. Op de Wallen is men ook positief, maar hier zijn nog altijd plekken waar sprake is van veel overlast, voornamelijk door junks en dealers. De plekken waar delicten worden gepleegd en de soort criminaliteit en overlast die plaatsvinden, kunnen snel veranderen. Het is daarom belangrijk om de ontwikkelingen continu goed in de gaten te houden en zo snel mogelijk te reageren als er iets verandert.

➤ *Veiligheidsgevoelens*

Bij de eerste drie metingen luidde onze conclusie nog dat het gevoel van veiligheid niet veranderde door de camera's. Maar inmiddels lijkt dat wel het geval te zijn: de bewoners van de Nieuwendijk voelen zich nu veiliger dan in 2003 en ook de bezoekers van de twee cameragebieden voelen zich in 2006 veiliger dan in 2003. De bewoners van de Wallen zijn de uitzondering: zij voelen zich in 2006 net zo onveilig als in 2003. De verbeteringen in het veiligheidsgevoel zijn pas in 2006 zichtbaar geworden. Wellicht dat een daling van het aantal delicten (de objectieve veiligheid) pas na enige tijd doorwerkt in de subjectieve veiligheid.

➤ *Verplaatsing*

Er kwamen in de loop van 2005 signalen binnen dat criminaliteit en overlast zich verplaatsten richting de Nieuwmarkt en omgeving. Daarom is deze meting uitgebreid met aanvullend onderzoek in dat gebied. Net als bij eerdere metingen blijkt dat er inderdaad wel sprake is van verplaatsing, maar dat deze gedeeltelijk is: het geldt niet voor alle delicten en het gaat niet om grote gebieden, maar om specifieke plekken binnen het gebied. Daar komt nog bij dat de politiecijfers laten zien dat de problemen eigenlijk beperkt blijven tot 2004 en 2005. Op dit moment (2006) lijken de problemen alweer voor het grootste deel achter de rug te zijn: er is een enorme verbetering bereikt op de Nieuwmarkt en in de omgeving. De meldingen die zijn binnengekomen bij het meldpunt overlast bevestigen dit beeld: het aantal meldingen is fors

minder dan in voorgaande jaren.

Overigens betekent dit niet dat er geen aandacht hoeft te worden gegeven aan signalen van verplaatsing. Er zijn namelijk wel degelijk straten buiten de cameragebieden waar de overlast groter is geworden, zoals de Lastageweg, Montelbaanstraat, Nieuwe Jonkerstraat en Nieuwe Ridderstraat. Hierover is al contact geweest tussen de politie, bewoners en ondernemers en er wordt op gereageerd door extra fysiek toezicht op straat door de politie.

In 2004 is al uitvoerig onderzoek gedaan naar verplaatsing richting de straten ten zuiden van de Damstraat. Daaruit bleek dat er inderdaad gedeeltelijk verplaatsing was opgetreden, maar dat het netto-resultaat positief was. Wel bleek dat er bepaalde 'blinde vlekken' waren binnen het cameragebied op de Wallen waar problemen de kop opstaken. Mede om die reden zijn extra camera's geplaatst en zijn sommige camera's verplaatst of op een andere manier aan de muur bevestigd.

➤ *Opvattingen over cameratoezicht*

De vraag of cameratoezicht een goed idee is, wordt door een ruime meerderheid van de bewoners en bezoekers van beide gebieden met 'ja' beantwoord. Dat was al zo bij de start van het project, maar op de Wallen is de steun voor de camera's zelfs nog verder toegenomen. Rond de Nieuwendijk is geen stijging opgetreden, maar dat komt vooral doordat men daar al in 2003 in grote getale vóór cameratoezicht was.

Steeds minder bewoners en bezoekers beschouwen cameratoezicht als een aantasting van hun privacy: op dit moment is ongeveer een kwart van de ondervraagden deze mening toegedaan. Overigens zijn er ook mensen die aangeven dat ze deze aantasting van hun privacy graag over hebben voor meer veiligheid.

Voor een maximaal preventief effect is het wenselijk dat iedereen weet dat er camera's hangen. Zowel op de Wallen als in het Nieuwendijkkwartier zijn bijna alle bewoners tegenwoordig op de hoogte van het cameratoezicht. De bezoekers blijven echter achter: één op de drie bezoekers van de Nieuwendijk weet dat er cameratoezicht is. Op de Wallen weet twee derde van de bezoekers dat er camera's zijn.

➤ *Live toezicht*

Sinds de start van het project in juni 2004 zijn meer dan vierduizend incidenten waargenomen en geregistreerd door de toezichthouders die elke avond en nacht achter de monitor zitten. Dat komt neer op hondervijftig incidenten per maand of zes per dag. Een derde van de incidenten (35%) betreft vormen van overlast, een kwart (26%) gaat over drugsverkoop of drugsgebruik en elf procent van de incidenten is een geweldsincident.

In bijna de helft van de gevallen (42%) komt de politie in actie als de toezichthouders een incident zien gebeuren. De vraag of de politie mensen inzet, hangt af van de ernst van het incident en de beschikbaarheid van politie op straat. Aan heling, zakkenrollerij, vechten, tippelen en het dealen van drugs geeft de politie hoge prioriteit – als de toezichthouders dit zien, komt de politie meestal meteen in actie. De toezichthouders nemen veel meer incidenten waar op de Wallen dan in het Nieuwendijkkwartier: bijna negentig procent van alle incidenten die zijn waargenomen, deden zich voor op de Wallen.

➤ *Opgenomen beelden*

Opgenomen camerabeelden worden door de politie regelmatig gebruikt als bewijsmateriaal: gemiddeld twee keer per week. Bijna de helft van deze opgenomen beelden heeft betrekking op drugsbezit of drugshandel. Diefstal, straatroof, mishandeling en openbare geweldpleging komen ook zeer vaak voor. De helft van de bruikbare opgenomen beelden heeft betrekking op een tijdstip waarop er geen live toezicht was (dus tussen drie uur 's nachts en zeven uur 's avonds). Kennelijk gebeuren er in die uren dus ook nog veel incidenten en kennelijk leveren de camera's ook zonder live toezicht bruikbare beelden op.

1.2 **Conclusie**

Deze evaluatie van cameratoezicht in de Amsterdamse binnenstad levert zoveel informatie op, dat het eigenlijk onmogelijk is om een algemene conclusie te trekken. Alles overziend, blijkt in elk geval dat de veiligheid sinds de invoering van het cameratoezicht in 2004 sterk is verbeterd in beide cameragebieden. Dit geldt niet alleen voor de criminaliteit, maar ook voor overlast. Daarnaast blijkt dat een deel van de mensen zich nu veiliger voelt dan voordat de camera's werden opgehangen.

Maar waren het ook de camera's die dit hebben veroorzaakt? Die vraag is moeilijk te beantwoorden. Er zijn mensen die beweren dat de verbeteringen inderdaad aan de camera's te danken zijn: zij wijzen bijvoorbeeld op het feit dat drugsverslaafden exact weten waar de camera's hangen en hun gedrag vrijwel onmiddellijk aanpassen als camera's worden verplaatst. Ook reageren veel bewoners en ondernemers zeer verbaasd als de suggestie wordt gewekt dat de camera's weg zouden kunnen worden gehaald. "Dan is alles weer weg en is alles voor niets geweest", hoorden wij bij een bijeenkomst met burgers. Volgens deze mensen is het dus wel degelijk het cameratoezicht dat voor meer veiligheid zorgt.

Een enkeling is van mening dat cameratoezicht geen goed idee is. Vaak wijst men in dit verband op verhalen waaruit zou blijken dat problemen zich verplaatsen naar plekken buiten het zicht van de camera's. Ook wijzen sommigen op onderzoeken waaruit blijkt dat camera's nauwelijks van invloed zijn op delicten die onder invloed van alcohol of drugs worden gepleegd. Tot slot vinden sommigen het een relatief duur instrument en is men bang dat cameratoezicht vooral zal leiden tot de behoefte aan nog meer cameratoezicht.

Dit onderzoek geeft de voorstanders gelijk: de camera's maken deel uit van een pakket aan maatregelen om de veiligheid op de Wallen en in het Nieuwendijkkwartier te vergroten en binnen dat pakket leveren ze een belangrijke zelfstandige bijdrage. Een belangrijke indicatie hiervoor, is de constatering dat de veiligheid in de cameragebieden meer is verbeterd dan in het politiedistrict als geheel. In de cameragebieden zijn de grootste verbeteringen gerealiseerd en dat maakt het aannemelijk dat de camera's een rol hebben gespeeld. Ook blijkt overduidelijk dat drugsdealers en –verslaafden hun gedrag veranderen op het moment dat ergens een camera wordt opgehangen. Dat is niet altijd een wenselijke verandering, maar het laat wel zien dat de camera's effect hebben op het gedrag van deze groep.

Al met al luidt onze conclusie dan ook dat het cameratoezicht op de Wallen en in het Nieuwendijkkwartier een positieve bijdrage levert aan het vergroten van zowel de objectieve als de subjectieve veiligheid. Camera's zijn niet het

enige instrument dat voor meer veiligheid zorgt, maar ze vormen een essentieel onderdeel binnen het totale pakket aan maatregelen.

1.3 Aanbevelingen

Hierboven werd geconcludeerd dat cameratoezicht werkt. Maar dat gaat niet vanzelf en het is dan ook niet vanzelfsprekend dat camera's altijd een positief effect zullen blijven hebben. Criminaliteit en overlast zijn zeer veranderlijk van karakter en juist doordat camera's invloed hebben op het gedrag van mensen, is het noodzakelijk continu in de gaten te houden wat er gebeurt in de omgeving van de camera's. Ook moet voortdurend worden gezocht naar manieren om de opbrengst van het systeem verder te vergroten. De volgende aanbevelingen zouden een stap in die richting kunnen zijn.

- **Actieve werkgroep**

Cameratoezicht zal nooit 'af' zijn: er moet continu worden gemonitord wat de effecten zijn en of problemen zich verplaatsen. Dit zou moeten worden gedaan door een actieve werkgroep cameratoezicht, bestaande uit vertegenwoordigers van politie, toezichthouders en het stadsdeel. Deze werkgroep moet regelmatig, bijvoorbeeld elke zes maanden, een analyse maken van de incidenten die per camera zijn waargenomen. Op basis daarvan moet ze besluiten of er camera's bij moeten komen, of camera's moeten worden verplaatst of dat er andere maatregelen nodig zijn, zoals extra politietoezicht.

- **Slimmer cameragebruik**

De camera's moeten niet alleen worden gebruikt voor het reageren op incidenten. Ze kunnen ook worden gebruikt voor het in kaart brengen van groepen daders of het bestuderen van de werkwijze van criminelen in een bepaald gebied. Dat gebeurt nu nog nauwelijks.

- **Andere tijdstippen**

Experimenteer met live toezicht op andere tijdstippen. Op de Wallen vinden veel incidenten plaats in de vroege ochtenduren, terwijl op de Nieuwendijk ook overdag tijdens winkeltijden veel incidenten gebeuren.

- **Strategie voor live toezicht**

De politie kan volgens ons nog meer richting geven aan het werk van de toezichthouders achter de monitor door een plan op te stellen voor live toezicht. Welke plekken moeten wanneer worden uitgekeken en op welke wijze? Op dit moment worden vooral drukke straten in de gaten gehouden op zoek naar opvallende personen en incidenten. Dat is nuttig, maar er is meer mogelijk.

- **Bekendheid cameratoezicht**

Voor een maximaal preventief effect is het nodig dat iedereen weet dat er cameratoezicht is. Probeer de bekendheid van het cameratoezicht onder bezoekers van het Nieuwendijkkwartier te vergroten – deze groep blijft achter bij de rest.

- **Bewoners en ondernemers**

Blijf bewoners en ondernemers actief betrekken bij dit cameraproject. Zij zien en horen veel en vormen een belangrijke informatiebron voor stadsdeel en politie. De bijeenkomsten die voor dit onderzoek zijn gehouden

voorzagen in een duidelijke behoefte.

- **Software voor registratie**

Het is belangrijk om de opbrengsten van het camerasysteem aan te kunnen tonen. Ook is het nuttig om waargenomen incidenten snel te kunnen analyseren: waar gebeuren ze en op welk tijdstip? Nu kost dat heel veel tijd. Daarom verdient het aanbeveling te investeren in goede software voor de registratie van incidenten door toezichthouders. Ook de hoeveelheid beelden die door de politie worden gebruikt als bewijsmateriaal moet beter worden bijgehouden. Wellicht is ook hier winst te boeken met goede software. Overigens gaat het natuurlijk niet alleen om de aanschaf van software, maar ook om de implementatie ervan: de gebruikers moeten leren met het systeem te werken.

Cameratoezicht in de Warmoesstraat

2 Inleiding

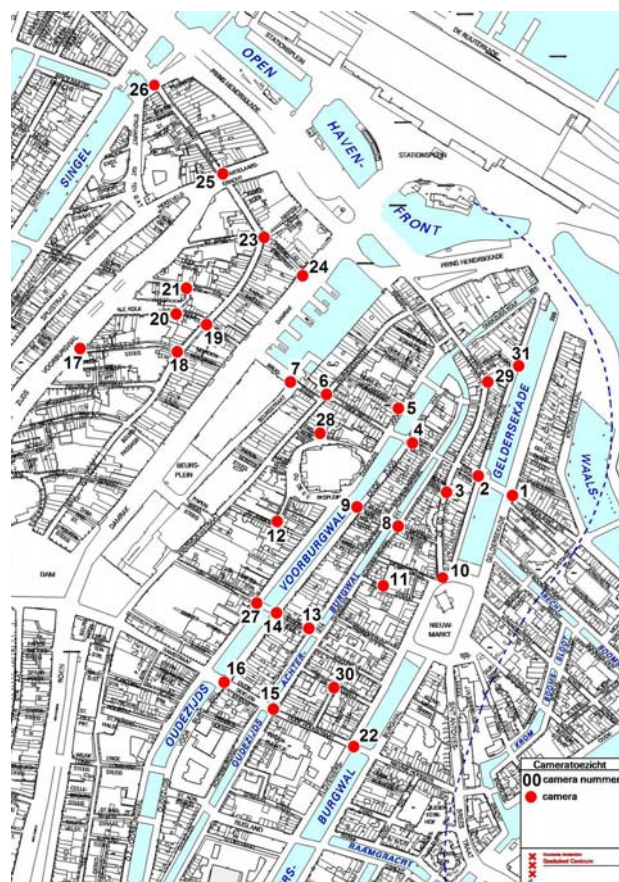
2.1 Cameratoezicht in Amsterdam

In de gemeente Amsterdam wordt sinds 2000 geëxperimenteerd met cameratoezicht in de openbare ruimte. Op dit moment zijn op de volgende plekken gemeentelijke camera's geïnstalleerd:

- Stadsdeel Zuidoost: rond winkelcentrum Kraaiennest, in winkelcentrum Amsterdamse Poort en in winkelcentrum Venserpolder;
- Stadsdeel Slotervaart/Overtoomse Veld: op het August Allebéplein, het Delflandplein, het Belgiëplein, het Sierplein en het Staalmanplein;
- Stadsdeel Amsterdam Centrum: op de Wallen en rond de Nieuwendijk en op het Stationseiland;
- Stadsdeel Zeeburg rond het Makassarplein en de Javastraat.

De eerste drie experimenten met cameratoezicht zijn geëvalueerd in 2003. Naar aanleiding van de positieve resultaten, heeft de gemeenteraad onder voorwaarden ingestemd met verdere uitbreiding van cameratoezicht in Amsterdam.¹

Figuur 2.1 Plattegrond cameragebieden

Noot 1 S. Flight en Y. van Heerwaarden (2003).

In de eerste helft van 2004 zijn op de Wallen zestien en rond de Nieuwendijk tien camera's opgehangen. Later zijn vijf extra camera's toegevoegd en is een camera verplaatst van het Nieuwendijkkwartier naar de Wallen. Ook is bij bepaalde camera's de ophangbeugel verlengd, waardoor het bereik groter werd. In het gebied rond de Nieuwendijk hangen nu negen camera's en op de Wallen hangen er 22.

2.2 Evaluatie 2003 t/m 2006

Het cameraproject is uitvoerig onderzocht in vier verschillende metingen die jaarlijks sinds 2003 zijn gehouden. Er zijn dan ook al twee andere evaluatierapporten verschenen.² In dit rapport worden de uitkomsten van de nulmeting die in juni 2003 is gehouden, vergeleken met drie effectmetingen die in juni 2004, juni 2005 en juni 2006 zijn gehouden. Meestal bestaan evaluaties van dit soort projecten uit een nulmeting en een effectmeting. Dit onderzoek biedt de unieke mogelijkheid om de effecten van cameratoezicht over een langere periode te volgen.

Enquêtes en registratiecijfers

De cijfers in dit rapport zijn op twee bronnen gebaseerd: enquêtes onder burgers en registratiecijfers van de politie. Voor de vier metingen zijn in totaal bijna drieduizend enquêtes verzameld onder bewoners, passanten en ondernemers. Daarnaast zijn allerlei databases en registraties bestudeerd, zoals politiecijfers, incidentenregistraties van de toezichhouders en logboeken van de politie. In de bijlagen is een onderzoeksverantwoording opgenomen.

Diepte-interviews

Voor de verhalen achter de cijfers hebben we ook diepte-interviews gehouden met vertegenwoordigers van de gemeente, het stadsdeel, de politie, ondernemers, bewoners en toezichhouders. Ook zijn er 's avonds drie groepsbijeenkomsten georganiseerd waar bewoners, ondernemers, gemeente en politie met elkaar over cameratoezicht spraken.

Door verschillende methoden in te zetten en verschillende bronnen te raadplegen, is de kans het grootste dat we een waarheidsgetrouw beeld krijgen van de effecten van cameratoezicht.

2.3 Effecten niet te bewijzen

Eigenlijk is het onmogelijk om te *bewijzen* dat cameratoezicht effect heeft. Ten eerste komt dit doordat cameratoezicht altijd samen met andere maatregelen wordt ingevoerd, zoals extra toezicht op straat door de politie of bijvoorbeeld een veiligheidsconvenant zoals op het Centraal Station. Ten tweede is cameratoezicht een preventieve maatregel. Als je wilt bewijzen dat dit effect heeft, moet je als onderzoeker dus eigenlijk bepalen hoe vaak iets *niet* is gebeurd. Vervolgens probeer je een causale verklaring te geven voor die non-events, wat onmogelijk is.

We kunnen dus niet bewijzen dat cameratoezicht heeft geleid tot een daling van het aantal delicten. Maar we kunnen wel bepalen in hoeverre het aan-

Noot 2 Voor de evaluaties 2004 en 2005: S. Flight en Y. van Heerwaarden (2004) en S. Flight (2005).

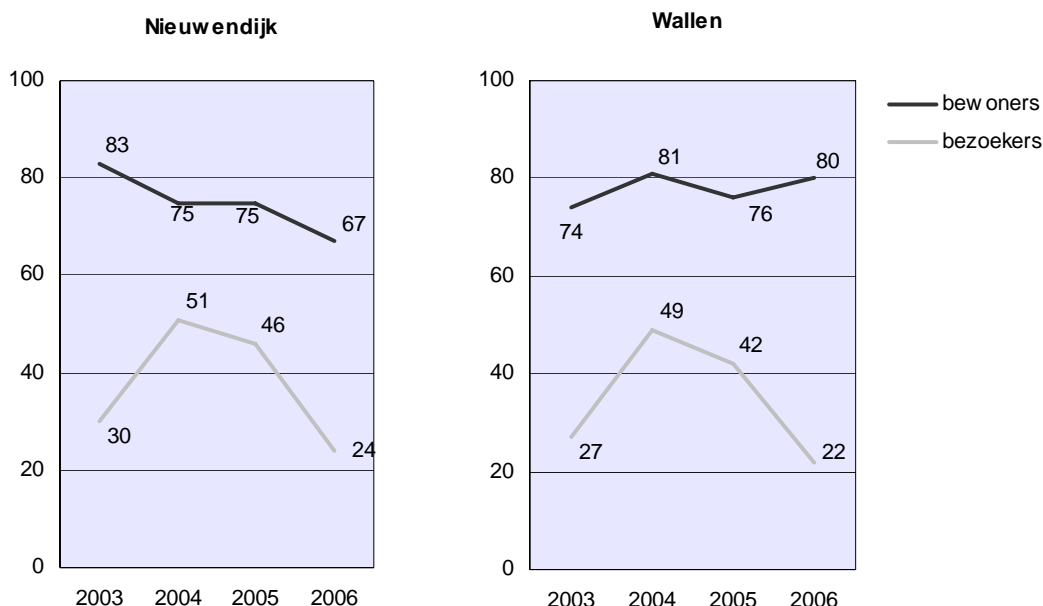
nemelijk is dat gemeten effecten door cameratoezicht zijn veroorzaakt. Dat doen we door rekening te houden met de context van cameratoezicht en zoveel mogelijk verschillende informatiebronnen te benutten. We vragen bijvoorbeeld politiecijfers op voor het district waar de cameragebieden in liggen om te kunnen corrigeren voor algemene trends in criminaliteit. Daarnaast gebruiken we politiecijfers, interviews met allerlei betrokkenen, incidentenregistraties en beleidsdocumenten. Ook de vraag of cameratoezicht misschien negatieve effecten heeft, zoals verplaatsing van criminaliteit en overlast naar andere plekken die buiten beeld blijven, krijgt veel aandacht. Op basis van al deze verschillende bronnen, kunnen we met een redelijke mate van zekerheid vaststellen hoe de veiligheid zich in de cameragebieden heeft ontwikkeld. Met iets minder zekerheid kunnen we ook vaststellen of cameratoezicht verantwoordelijk was voor de geconstateerde veranderingen.

3 Gevoelens van onveiligheid

Een belangrijk doel van cameratoezicht is het vergroten van het gevoel van veiligheid. Deze *subjectieve* kant van onveiligheid staat centraal in dit hoofdstuk. Omdat het gaat om gevoelens, zijn we voor de meting van dit aspect volledig afhankelijk van enquêtes. Bewoners en passanten hebben de vraag gekregen hoe veilig ze zich voelen in het gebied waar de camera's hangen. Dit noemen we de algemene meting van onveiligheid. Daarnaast is ook expliciet gevraagd of men zich veiliger voelt als ergens cameratoezicht is. Tot slot zijn de plekken waar en de tijdstippen waarop mensen zich onveilig voelen in kaart gebracht.

3.1 Gevoel van onveiligheid

Figuur 3.1 Onveiligheidsgevoelens (% dat zich wel eens onveilig voelt)

Opmerking: Met 2003 doelen we op de periode van twaalf maanden vóór de invoering van cameratoezicht, dus van juli 2002 tot en met juni 2003. Voor de drie volgende jaren gelden dezelfde onderzoeksperiodes.

Bewoners

In Nederland als geheel voelt gemiddeld een kwart van de mensen zich wel eens onveilig in de eigen woonbuurt.³ De bewoners van de twee cameragebieden voelen zich veel vaker onveilig. Momenteel voelt twee derde van de bewoners van de Nieuwendijk zich wel eens onveilig in hun woonbuurt. Op de Wallen ligt dat percentage nog hoger: tachtig procent van de bewoners van de Wallen voelt zich wel eens onveilig in de eigen woonbuurt.

Noot 3 Zie: Veiligheidsmonitor Rijk 2006.

Maar er is wel sprake van enige verbetering: de onveiligheidsgevoelens onder de bewoners van de Nieuwendijk zijn gedaald van 83 procent in 2003 naar 67 procent in 2006.⁴ Op de Wallen zijn de onveiligheidsgevoelens van de bewoners de afgelopen vier jaar niet veranderd.

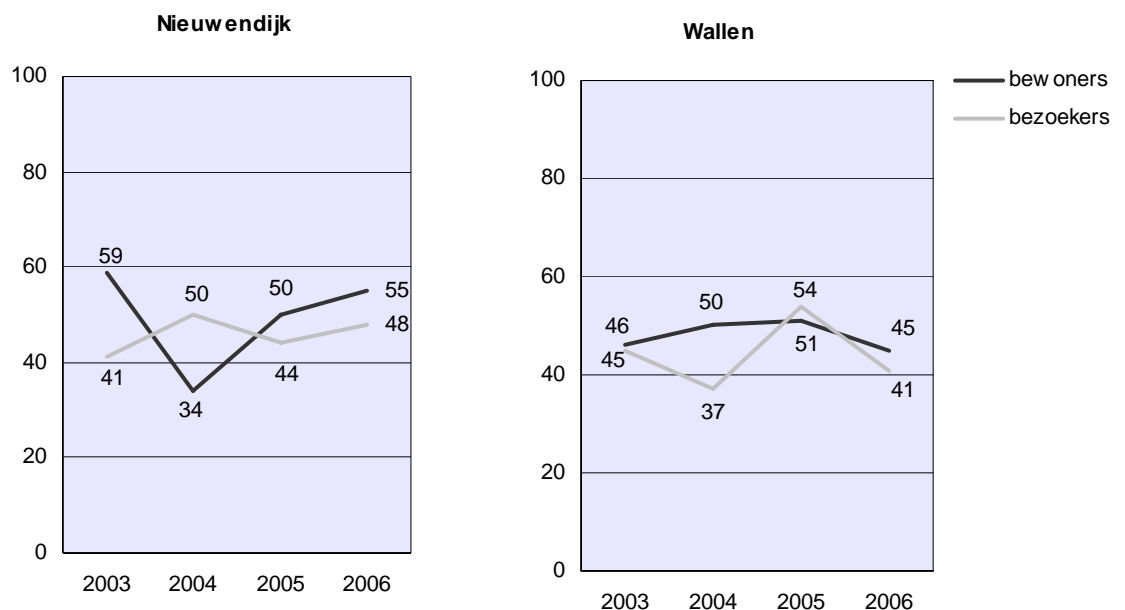
Bezoekers

Bezoekers van de cameragebieden voelen zich minder vaak onveilig dan bewoners: ongeveer een kwart van de bezoekers zegt zich wel eens onveilig te voelen in het cameragebied (Wallen 22%; Nieuwendijk 24%). De onveiligheidsgevoelens van de bezoekers zijn in 2006 veel minder groot dan in 2004 en 2005. Vreemd genoeg was de situatie in 2003 al vrij goed: vergeleken met de nulmeting is het onveiligheidsgevoel in 2006 niet veranderd.

3.2 Voelt u zich veiliger door cameratoezicht?

Hierboven ging het om de algemene vraag hoe veilig mensen zich in het cameragebied voelen. Het blijkt dat bewoners van de Nieuwendijk zich nu veiliger voelen dan in 2003. Maar komt dat ook door de camera's? Om dat te kunnen inventariseren, is in de enquêtes ook letterlijk gevraagd of men zich veiliger voelt door cameratoezicht.

Figuur 3.2 Percentage ondervraagden dat het (helemaal) eens is met de stelling "Ik voel me veiliger door cameratoezicht"

Ongeveer de helft van de bewoners en bezoekers in beide gebieden voelt zich veiliger door cameratoezicht. Dit is in de loop van de vier jaar die zijn onderzocht nauwelijks veranderd: we zien rond de Nieuwendijk een lichte stijging bij de bewoners en op de Wallen zien we dat de opinie bij de bezoekers fluctueert.

Noot 4 In dit rapport wordt alleen gesproken over een toename of een afname als het verschil statistisch significant is ($p < .05$).

Hoek Nieuwendijk/Nieuwezijds Voorburgwal

4 Feitelijke criminaliteit en overlast

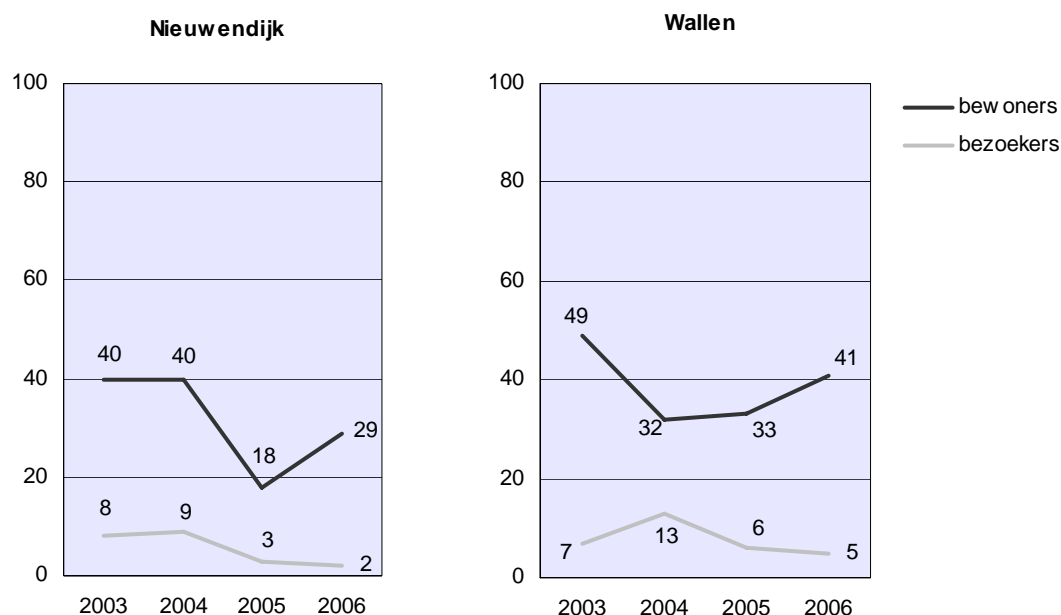
Veiligheid heeft twee kanten: de feitelijke hoeveelheid delicten die worden gepleegd en het gevoel van veiligheid. Die twee hebben veel met elkaar te maken, maar ze zijn niet identiek. Daarom moeten feiten en gevoelens apart worden gemeten. In dit hoofdstuk kijken we naar de feitelijke hoeveelheid delicten: de objectieve veiligheid.

We gebruiken twee bronnen: enquêtes en politiecijfers. Enquêtes hebben als voordeel dat ze informatie bevatten over criminaliteit *en* overlast. Politiecijfers bevatten nauwelijks informatie over overlast. Maar politiecijfers hebben als groot voordeel dat ze ook beschikbaar zijn voor het hele district. Dat maakt het mogelijk om te corrigeren voor bredere trends in de ontwikkeling van de criminaliteit.

4.1 Slachtofferschap volgens enquêtes

In de enquêtes is aan bewoners en bezoekers gevraagd of zij in het cameragebied zelf slachtoffer zijn geworden van een delict of van een vorm van overlast.

Figuur 4.1 Slachtoffers van criminaliteit en/of overlast - % dat één of meer keer slachtoffer is geworden in de afgelopen twaalf maanden volgens enquêtes

Nieuwendijk

Tussen juli 2005 en juni 2006 is bijna een derde van de bewoners van de Nieuwendijk het slachtoffer geworden van overlast of criminaliteit (29%). Dat is meer dan vorig jaar (toen was het 18%), maar minder dan in 2003 en

2004. De afname geldt voor verbale agressie, overlast van groepen jongeren, inbraken, zakkenrollerij en diefstallen uit auto's.⁵ Ook als we kijken naar de bezoekers van de Nieuwendijk, zien we een daling ten opzichte van 2003. In 2006 werd twee procent van de bezoekers slachtoffer geworden van overlast of criminaliteit, terwijl dit in 2003 vier keer zo vaak gebeurde (acht procent). Bij de bezoekers is vooral zakkenrollerij afgenomen.

Wallen

Op de Wallen lijkt iets bijzonders aan de hand te zijn. Er was sprake van een forse daling van slachtoffercijfers in 2004 en 2005, maar die verbetering is in 2006 weer gedeeltelijk verloren gegaan. Vooral als het gaat om 'dreigende sfeer' of 'overlast door groepen jongeren' is de situatie in 2006 weer net zo erg als in 2003. Andere voorvallen, zoals fietsendiefstal, lichamelijk geweld, inbraken en straatroof laten wel een lichte daling zien (niet significant). Overigens is het aantal slachtoffers in 2006 nog altijd wel lager dan het in 2003 was. Bij de bezoekers is het percentage slachtoffers ongeveer constant gebleven.

4.2 Slachtofferschap volgens politieregistratie

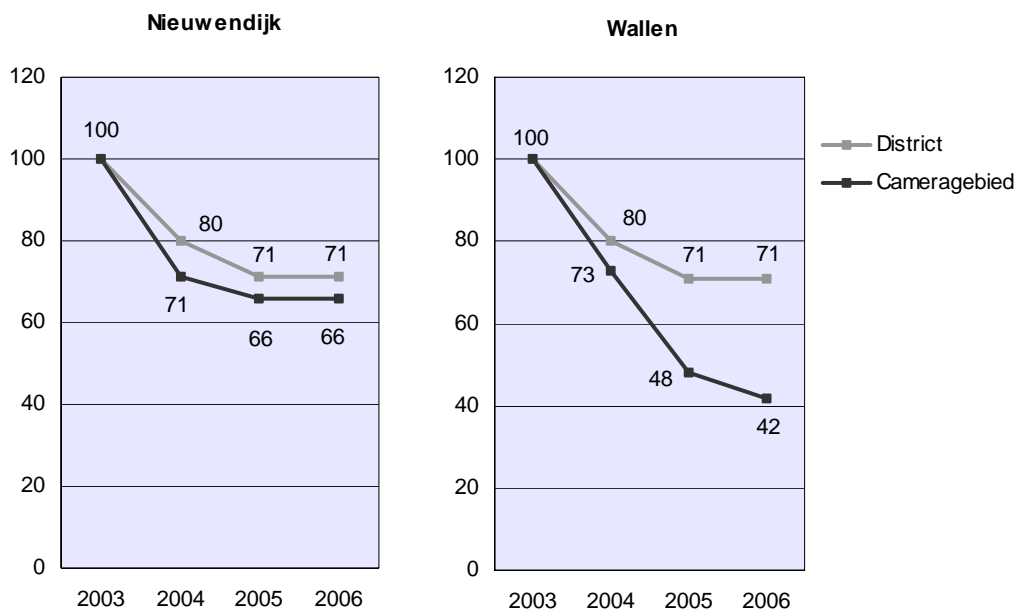
Enquêtes zijn, zoals gezegd, niet de enige bron van informatie over criminaliteit: ook politiecijfers bevatten daar informatie over. Mensen die melding of aangifte doen van een delict, komen in de politieregistratie terecht. Ook kunnen politiemensen zelf incidenten registreren die ze op straat hebben gezien. In de politieregistratie zit echter nauwelijks informatie over vormen van overlast, omdat mensen dit bijna nooit melden aan de politie. Daarnaast worden niet alle delicten gemeld aan de politie. Het verschil tussen het aantal delicten dat gebeurt en het aantal dat in de politiecijfers terecht komt, wordt het zogenaamde *dark figure* genoemd.⁶ Maar voor een aantal delicten waar mensen meestal wel aangifte van doen, vormen politiecijfers een goede bron van informatie. Wij hebben voor de twee cameragebieden politiecijfers opgevraagd voor de volgende vijf incidenten:

- inbraken;
- autocriminaliteit;
- mishandeling;
- straatroof;
- overval.

Noot 5 Zie bijlage 3 voor alle cijfers.

Noot 6 Zie bijlage 6 voor een beschrijving van de politiecijfers en de cijfers per delict.

Figuur 4.2 Ontwikkeling slachtofferschap voor vijf delicten; cameragebieden Nieuwendijk en Wallen vergeleken met district binnenstad 2003 t/m 2006 (index 2003 = 100)

Bron: Politieregistratie Amsterdam-Amstelland (X-pol).

Nieuwendijk

In beide cameragebieden zien we een forse daling van het aantal door de politie geregistreerde delicten. Op de Nieuwendijk daalde de index van 100 naar 66; een daling van 34 procent. In absolute aantallen daalde het aantal delicten van 160 in 2003 naar 106 delicten in 2006. De politie en bewoners waar wij mee spraken herkennen deze uitkomsten. Zij zijn ook van mening dat het gebied een stuk veiliger is geworden en dat de overlast van junks en dealers veel minder is geworden. Ook 's nachts is het volgens de bewoners veel rustiger in het gebied. Overigens blijven er natuurlijk wel bepaalde problemen bestaan: jongeren die overlast veroorzaken zijn steeds moeilijker aan te spreken omdat ze agressiever zijn dan vroeger. Ook blijven de zijstraten en stegen van de Nieuwendijk een populaire 'doorsteek' voor de prostitutiegebieden op de Wallen en in de Spuistraat met alle overlast van dien.

Wallen

Op de Wallen daalde de index van 100 in 2003 naar 42 in 2006; een daling van 58 procent. In absolute aantallen ging het om 156 delicten in 2003 en 66 delicten in 2006. De meeste bewoners en politiemensen waar wij mee spraken, herkennen deze uitkomsten. Vooral op de Zeedijk is men positief over de ontwikkeling van de afgelopen jaren. Dit niveau van veiligheid was een aantal jaren terug nog 'ondenkbaar', aldus een ondernemer. Maar er zijn ook hardnekkige problemen. Elke zomer neemt het aantal toeristen, dealers, gebruikers en prostituees in het gebied fors toe en dat leidt tot overlast, vervuiling en criminaliteit. Daarnaast geven bewoners en ondernemers aan dat veel oude dealers uit het gebied lijken te zijn verdwenen. Voor hen zijn nieuwe lichten in de plaats gekomen waarmee moeilijk te praten valt. Ook zijn er specifieke plekken in het gebied, zoals de Geldersekaade, waar

de overlast sinds invoering van het cameratoezicht juist groter is geworden. In het hoofdstuk over verplaatsing komen we hierop terug.

Timing

Op de Nieuwendijk is de grootste verbetering direct een jaar na invoering van de camera's opgetreden. Na 2004 zijn de cijfers hier vrij constant gebleven, terwijl de daling op Wallen zich de afgelopen jaren continu doorzet. De grootste verbeteringen deden zich in beide gebieden voor bij autocriminaliteit en straatroven. Op de Wallen is daarnaast het aantal inbraken en overvallen gedaald.⁷

Meeliften op de trend?

In het district zien we ook een verbetering tussen 2003 en 2006. Hier gaat de index van 100 naar 71, wat neerkomt op een verbetering met 39 procent. Die daling is minder groot dan in de twee cameragebieden. De cameragebieden hebben dus niet louter 'meegelift' op een positieve trend die in het algemeen gaande was. Dit maakt het aannemelijk dat het ook echt de camera's waren die verantwoordelijk zijn voor de daling, omdat de meeste andere maatregelen in het hele district gelden.

Camera op de hoek van de Gelderse Kade en de Binnen Bantammerstraat

Noot 7 Zie bijlage 6 voor een toelichting op de politiecijfers en de cijfers per delict.

5 Verplaatsing

5.1 Inleiding

Een vaak gehoorde reactie van tegenstanders van cameratoezicht is dat camera's geen problemen oplossen, maar problemen verplaatsen. Dit wordt ook wel het waterbedeffect genoemd; 'als je hier duwt, komt het daar boven'. We hebben in de voorgaande hoofdstukken gezien dat de criminaliteit in de twee cameragebieden is gedaald. Maar heeft dat geleid tot een verplaatsing van criminaliteit en overlast naar andere gebieden?

5.2 Wetenschappelijk onderzoek

De meest bekende vorm van verplaatsing is *geografische verplaatsing*: een delict verplaatst zich naar een andere plek buiten het zicht van de camera's.⁸ Bij de vraag of een delict zich zal verplaatsen, speelt het type dader een grote rol. Het zijn vooral calculerende daders die zich kunnen verplaatsen, omdat impulsieve daders zich vrij weinig aantrekken van cameratoezicht.⁹ Daders die hun doelwit zorgvuldig uitkiezen, kunnen zich verplaatsen door cameratoezicht. Maar ze kunnen natuurlijk ook besluiten het delict helemaal niet te plegen.¹⁰

Noot 8 De vier andere vormen van verplaatsing zijn tactische, temporele, doel en functionele verplaatsing. We gaan in deze evaluatie niet verder in op deze typen, omdat de geografische verplaatsing de meest relevante vorm van verplaatsing is voor het gebied rond de Wallen.

Noot 9 Overigens heeft Brits onderzoek onder daders laten zien dat dit vooral geldt voor daders die nog nooit op basis van camerabeelden zijn aangehouden. Degenen die wel een keer zijn aangehouden met behulp van camera's, houden in het vervolg wel rekening met cameratoezicht (Gill, 2003).

Noot 10 Zie: Clarke, R.V. (1992)

Onderzoek in binnen- en buitenland laat keer op keer zien dat preventieve maatregelen bijna nooit tot verplaatsing leiden en dat geldt ook voor cameratoezicht. De meest gezaghebbende studie op dit gebied (Hesseling, 1994) liet zien dat er in 55 verschillende projecten uit acht landen nergens volledige verplaatsing was geconstateerd. Sterker nog, bij zes projecten hadden de preventieve maatregelen niet alleen een positief effect in het projectgebied zelf, maar ook daarbuiten. De conclusie luidde dan ook: verplaatsing is mogelijk, maar zeker niet vanzelfsprekend. Opvallend aan de studie was dat dit principe ook voor daders bleek te gelden die geen keuze lijken te hebben, zoals verslaafde veelplegers. Kortom, wetenschappelijk onderzoek dat naar verplaatsingseffecten is uitgevoerd laat zien dat de kans op verplaatsing bestaat, maar niet zo groot is. Als het al voorkomt, is het vaak gedeeltelijk: volledige verplaatsing is nog nooit geconstateerd. In de meeste Nederlandse evaluaties van cameratoezicht wordt zeer weinig aandacht besteed aan verplaatsing, maar hier geldt hetzelfde.¹¹

5.3 Eerder verplaatsingsonderzoek (2004)

In de meting van 2004 is aanvullend onderzoek verricht naar verplaatsing in een gebied dat toen is uitgekozen als het 'aannemelijk verplaatsingsgebied'. De buurtregisseurs van politie en een aantal andere experts hadden de verwachting dat criminaliteit en overlast zich zouden verplaatsen naar de straten en stegen ten zuiden van de Damstraat. Om te meten of dit ook echt gebeurde, zijn in dat gebied ook enquêtes gehouden onder bewoners, bezoekers en ondernemers.¹²

Uit de resultaten bleek dat er nauwelijks sprake was van verplaatsing. De bewoners van het verplaatsingsgebied voelden zich even veilig als de bewoners van het cameragebied. De ondernemers voelden zich wel iets onveiliger. Uit een analyse van de hoeveelheid feitelijke criminaliteit en overlast bleek dat er ook nauwelijks verplaatsing was opgetreden. Het aantal slachtoffers onder de bewoners in het cameragebied was fors gedaald, maar in het verplaatsingsgebied was bij de bewoners niets veranderd. Bij de ondernemers leek er wel een lichte stijging te zijn, maar die was niet statistisch significant. Ook uit de politiecijfers bleek niet dat de problemen zich zouden hebben verplaatst.

5.4 Verplaatsingsonderzoek 2006 - bijeenkomsten

Zoals gezegd was er in het eerste jaar na invoering van cameratoezicht op de Wallen nog geen aantoonbare sprake van verplaatsing. Maar in de loop van de jaren leek er toch iets te veranderen: het aantal klachten van bewoners en ondernemers uit straten net buiten het cameragebied of over 'blinde' vlekken binnen het gebied nam toe.

Bijeenkomsten 2005

Eind 2005 heeft de gemeente twee bijeenkomsten georganiseerd waar be-

Noot 11 Uit een recent onderzoek naar cameratoezicht in Nederland is over verplaatsing het volgende geschreven: "Verplaatsingseffecten zijn in weinig evaluaties aangetoond. Slechts in twee evaluaties werden gedeeltelijke verplaatsingseffecten gevonden." Uit: Dekkers en Homburg, 2006.

Noot 12 Het 'aannemelijke verplaatsingsgebied' bestond in 2003 en 2004 uit de Snoekjesgracht, het Pentagon, het Zuiderkerkhof, de Zanddwarstraat, de Prinsenhofsteeg, Steenhouwerssteeg, Jodenbreestraat en Pieter Jacobsstraat.

woners en andere betrokkenen hun mening konden geven.¹³ Tijdens deze bijeenkomsten bleek dat er wel degelijk wat aan de hand was: veel bewoners werden geconfronteerd met problemen die zich vóór invoering van cameratoezicht nauwelijks in hun straat voordeden. Op een aantal plekken was de overlast van dealers, verslaafden en prostituees fors toegenomen. Sommige bewoners hadden het gevoel dat drugsdealers hun buurt hadden 'overgenomen': bezoekers durfden 's avonds niet meer langs te komen en winkeliers sloten hun winkel op koopavonden.

Bijeenkomst 2006

Speciaal voor dit onderzoek is in de zomer van 2006 op politiebureau IJ-tunnel nog een bijeenkomst gehouden over cameratoezicht en de verplaatsing van criminaliteit en overlast. Hierbij waren bewoners, ondernemers en vertegenwoordigers van het stadsdeel en de politie aanwezig uit het verplaatsingsgebied. De algemene indruk was dat de overlast van junks en dealers sterk was toegenomen de laatste tijd en men had sterk het idee dat dit door het cameratoezicht op de Wallen werd veroorzaakt. Vooral in de avonduren trekt de overlast aan. Straten en plekken die zijn genoemd door de aanwezigen zijn de Kromme Waal, Lastageweg, Montelbaanstraat, Nieuwe Jonkerstraat en Nieuwe Ridderstraat. De klachten hebben te maken met schreeuwen, dealen, gebruiken, urineren, inbraak en vernieling. De bewoners, ondernemers *en* de politie waren van mening dat de problemen hier inderdaad waren toegenomen en dat ze zich snel kunnen verplaatsen. De politie heeft een aantal gebieden hogere prioriteit gegeven, wat inhoudt dat men bij een melding afkomstig uit dit gebied altijd langsgaat en dat er informatie wordt teruggekoppeld aan degene die de melding deed. Op de vraag of de camera's weg mogen worden gehaald, werd door de meeste aanwezigen verbaasd gereageerd. Bij de sessie was niemand aanwezig die dat een goed idee vond. Sterker nog: men vond het een ronduit slecht idee als de camera's zouden worden verwijderd. Kennelijk is het feit dat er sprake is van (gedeeltelijke) verplaatsing dus geen reden om het middel cameratoezicht in zijn geheel af te keuren. Wel was er verschil van mening over de vraag of cameratoezicht verder moet worden uitgebreid. Sommigen willen het liefste morgen nog een camera voor hun deur, maar anderen vinden dat niet de oplossing. Zij denken dat fysiek toezicht op de plekken waar geen camera's hangen voldoende kan zijn en dat daarmee wordt voorkomen dat cameratoezicht automatisch leidt tot meer cameratoezicht. "Het moet niet zo gaan als met betaald parkeren. Eerst wilde het centrum het, dan gaan ook de bewoners van omliggende wijken roepen en uiteindelijk is er overal binnen de ring betaald parkeren."

5.4 Verplaatsing in 2006 – enquêtes en politiecijfers

Omdat het aantal klachten over criminaliteit en overlast erg hoog was, is besloten om toch nog een keer aanvullend onderzoek te doen naar verplaatsing. Er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd met bewoners, ondernemers, politie, gemeente en stadsdeel. Daarnaast zijn enquêtes verspreid onder bewoners en bezoekers in het verplaatsingsgebied. Helaas is het niet mogelijk een vergelijking te maken met de voorgaande metingen – omdat

Noot 13 De gemeente heeft twee buurtbijeenkomsten gehouden op 10 oktober en 13 december 2005. Hierbij waren de burgemeester, stadsdeelvoorzitter, medewerkers van de gemeente, politie, ondernemers en bewoners aanwezig.

het voor het eerst is dat in dit gebied enquêtes zijn verspreid. Maar er kan wel een vergelijking worden gemaakt met het Wallengebied, zodat duidelijk wordt of de bewoners en bezoekers van de Nieuwmarkt en omgeving vaker slachtoffer worden dan de bewoners en bezoekers van de Wallen. Ook zijn er politiecijfers voor beide gebieden opgevraagd en die kunnen gelukkig wel voor de afgelopen vier jaar op een rij worden gezet.

Bewoners

Het blijkt dat driekwart van de bewoners van de Nieuwmarkt en omgeving zich wel eens onveilig voelt in de eigen woonbuurt. Dat is vrijwel hetzelfde als de onveiligheidsgevoelens van de bewoners op de Wallen. Ook als we kijken naar het aantal slachtoffers van criminaliteit en overlast kunnen we niet stellen dat er op de Nieuwmarkt sprake is van een uitzonderlijke situatie. Eén op de drie bewoners (32%) is in het afgelopen jaar slachtoffer geworden van criminaliteit of overlast. Dat is zelfs lager dan in het cameragebied op de Wallen (40%). Er is één delict waar de bewoners van de Nieuwmarkt vaker slachtoffer van worden dan bewoners van de Wallen: straatroof. Dit overkomt zeven procent van de Nieuwmarkt-bewoners en 'slechts' twee procent van de Wallen-bewoners. Bij slachtofferschap van andere delicten en vormen van overlast zijn er geen verschillen tussen de bewoners van de Wallen en de bewoners van de Nieuwmarkt.

Nogmaals: we weten niet of de problemen op de Nieuwmarkt zijn toegenomen of afgenomen omdat het een eenmalige meting betrof. Maar we weten wel dat de problemen op de Nieuwmarkt even groot zijn als op de Wallen. De meldingen die zijn binnengekomen bij het meldpunt overlast hebben wel betrekking op verschillende jaren en daaruit blijkt dat er een daling is van de overlast in dit gebied: het aantal meldingen is fors minder dan in voorgaande jaren.¹⁴

Bezoekers

Kijken we naar de bezoekers, dan zien we iets merkwaardigs. Enerzijds blijkt dat zij zich veiliger voelen dan de bezoekers van de Wallen (8% versus 18%). Maar ze worden wel vaker het slachtoffer van criminaliteit en overlast. Op de Nieuwmarkt is elf procent slachtoffer geworden van criminaliteit of overlast, tegenover vijf procent op de Wallen. Op dit punt is dus sprake van een groter probleem op de Nieuwmarkt dan op de Wallen. Maar ook hier kunnen we natuurlijk niet aangeven of het probleem is toegenomen of afgenomen.

Opinie over cameratoezicht

Als cameratoezicht leidt tot een verplaatsing van overlast en criminaliteit richting de Nieuwmarkt en omgeving, mag je verwachten dat de bewoners daar minder positief staan tegenover cameratoezicht dan de bewoners van de Wallen. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn: op de Wallen is driekwart van de bewoners (76%) voorstander van cameratoezicht, terwijl dit percentage in het gebied van de Nieuwmarkt lager ligt (64%). Maar ook hier is een ruime meerderheid voorstander van cameratoezicht.

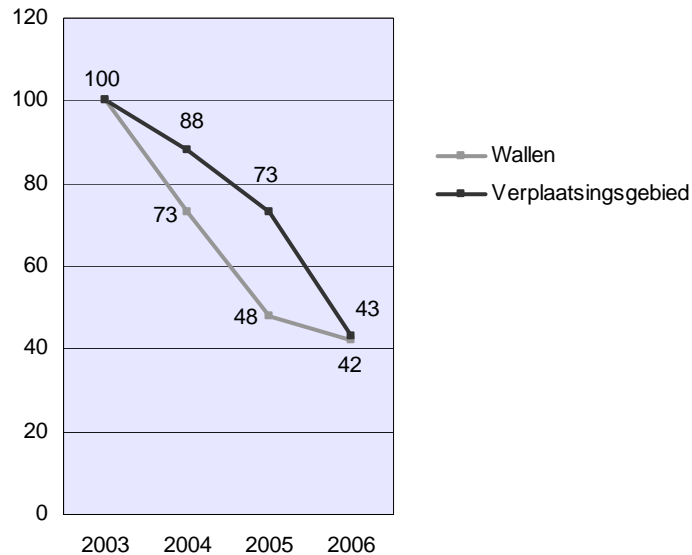
Maar er is ook letterlijk gevraagd of cameratoezicht leidt tot verplaatsing van criminaliteit en overlast. Daar zien we opvallend genoeg nauwelijks verschillen tussen de twee gebieden: op de Nieuwmarkt is drie kwart van de bewoners die mening toegedaan (76%) en onder de bewoners van de Wallen is dit percentage nagenoeg hetzelfde (70%).

Noot 14 Zie de bijlage voor een overzicht van de meldingen.

Politie cijfers

Er zijn ook politie cijfers opgevraagd voor het gebied dat grenst aan het cameragebied op de Wallen. Gelukkig zijn die cijfers wel beschikbaar met terugwerkende kracht zodat we een goed beeld krijgen van de periode 2003-2006.

Figuur 5.1 Slachtofferschap voor vijf delicten; cameragebied Wallen vergeleken met verplaatsingsgebied Nieuwmarkt 2003 t/m 2006 (index 2003 = 100)

Zowel in 2004 als 2005 was de verbetering op de Wallen een stuk groter dan rond de Nieuwmarkt. Het slachtofferschap van criminaliteit in het gebied van de Nieuwmarkt daalde wel, maar veel minder hard. In het afgelopen jaar is die trend doorbroken: het slachtofferschap van delicten in het Nieuwmarktgebied is spectaculair gedaald met dertig procent en die daling is veel sterker dan in het Wallengebied, waar het aantal delicten in diezelfde periode 'slechts' met zes procent daalde. De winst op de Nieuwmarkt is vooral geboekt op het vlak van autocriminaliteit en straatroof. In 2006 verschillen de Nieuwmarkt en de Wallen niet meer van elkaar in aantal delicten. Het lijkt er dus op dat de problemen van 2004 en 2005 alweer achter de rug zijn.

5.6 Conclusie verplaatsing

Het idee dat er sprake is van een forse toename van criminaliteit en overlast in het gebied rondom de Nieuwmarkt wordt slechts ten dele ondersteund door de enquêtes en de politie cijfers. Het gevoel van onveiligheid en de feitelijke onveiligheid zijn in het verplaatsingsgebied niet groter dan in het cameragebied, behalve bij straatroof. Omdat het voor het eerst is dat enquêtes worden gehouden op de Nieuwmarkt, kunnen we niet aangeven hoe de cijfers zich de laatste jaren hebben ontwikkeld.

Uit de politie cijfers blijkt dat er vooral in 2004 en 2005 in het verplaatsingsgebied sprake was van een relatief slechte situatie. Op de Wallen daalde het slachtofferschap namelijk veel harder dan op de Nieuwmarkt. Maar het afgelopen jaar (dus van 2005 naar 2006) is de achterstand ingehaald en is de situatie weer vergelijkbaar.

Kortom: het lijkt er op dat er de eerste twee jaren na invoering van camera-toezicht inderdaad sprake was van gedeeltelijke verplaatsing van de problemen naar de Nieuwmarkt en omgeving. Afgaande op de politiecijfers is dat in 2006 niet langer het geval.

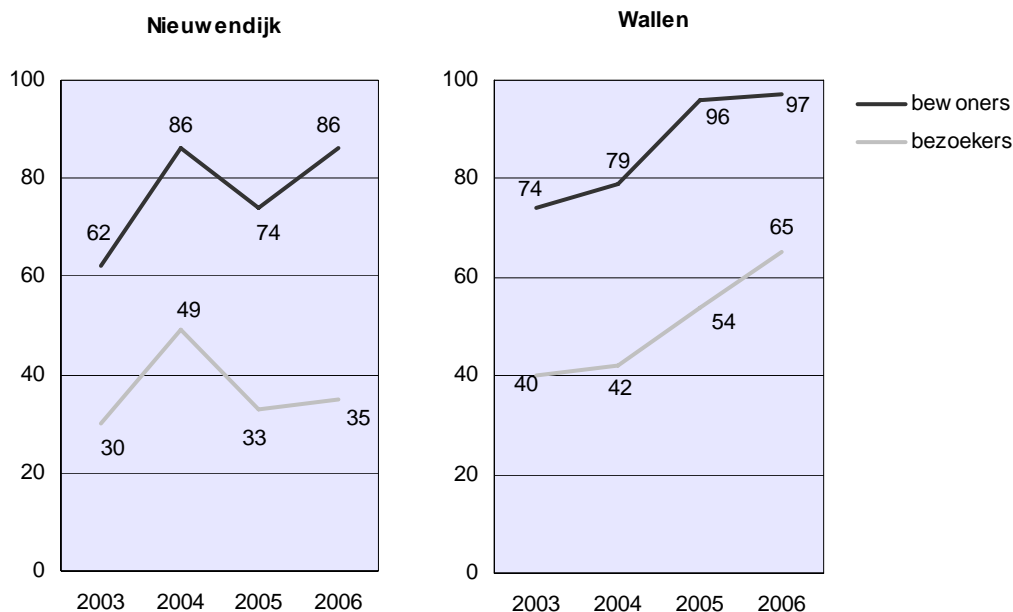
6 Opvattingen over cameratoezicht

Voor een preventief effect en een groter gevoel van veiligheid is het wenselijk dat zoveel mogelijk mensen weten dat er cameratoezicht is. Er hangen borden bij alle toegangswegen naar de cameragebieden die de bezoekers wijzen op het cameratoezicht. De bewoners zijn geïnformeerd door het stadsdeel via bewonersbijeenkomsten. Ook de media hebben met enige regelmaat aandacht aan de camera's besteed. Maar hoeveel mensen weten eigenlijk dat er cameratoezicht is en is er een verschil tussen bewoners en bezoekers van de cameragebieden? Hoeveel mensen staan positief tegenover cameratoezicht? En welke positieve en negatieve effecten verwacht men ervan? Deze vragen komen in dit hoofdstuk aan bod.

6.1 Bekendheid met en mening over cameratoezicht

Figuur 6.1 Percentage ondervraagden dat weet dat er cameratoezicht is

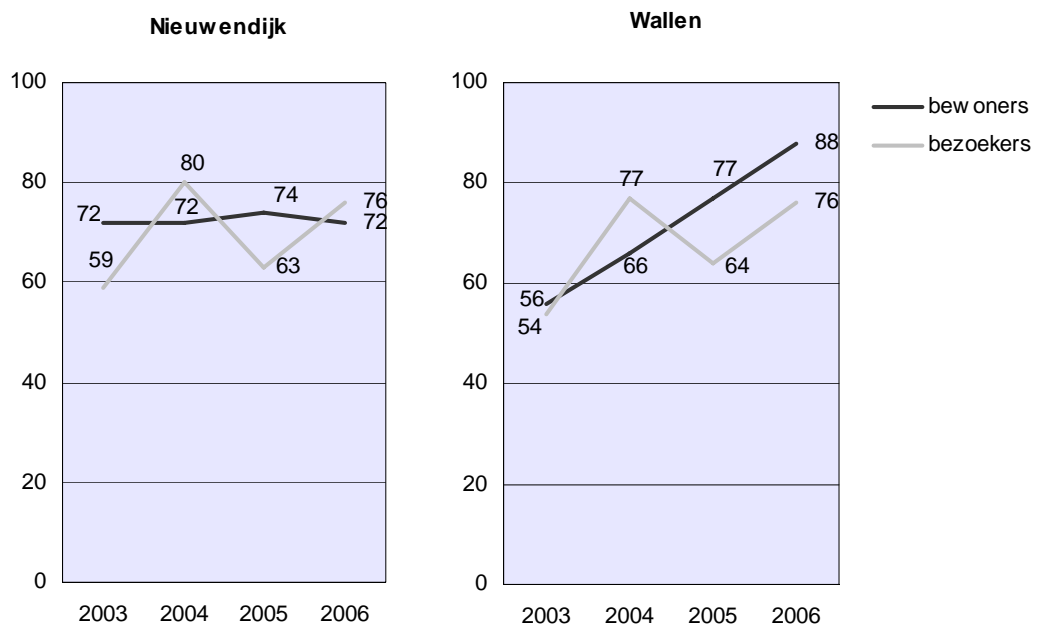
Zowel op de Nieuwendijk als de Wallen zijn zeer veel bewoners op de hoogte van het cameratoezicht. Op de Nieuwendijk is dit percentage tussen 2003 en 2006 gestegen van 62 naar 86 procent. Op de Wallen is tegenwoordig bijna iedereen op de hoogte van het cameratoezicht: het percenta-

ge is gestegen van 74 procent in 2003 naar 97 procent in 2006. Dit is in vergelijking met andere evaluaties bijzonder hoog. Bij de bezoekers van de Nieuwendijk is de bekendheid minder groot: een minderheid van de bezoekers weet dat hier camera's hangen (35%). Op de Wallen is de bekendheid van de camera's bij de bezoekers sinds de start van het project wel gestegen: van 40 procent in 2003 tot 65 procent in 2006.

Is cameratoezicht een goed idee?

In de enquêtes is ook gevraagd of men cameratoezicht een goed idee vindt of niet.

Figuur 6.2 Opinie over cameratoezicht – percentage dat cameratoezicht een (heel) goed idee vindt ¹⁵

Zowel op de Wallen als de Nieuwendijk is de meerderheid van de bewoners en bezoekers positief over cameratoezicht. Ongeveer drie kwart van alle ondervraagden vindt cameratoezicht een goed idee. Het meest positief zijn de bewoners van de Wallen: 88 procent is (zeer) positief over cameratoezicht. De afgelopen jaren is het enthousiasme over cameratoezicht gestegen behalve bij de bewoners van de Nieuwendijk, waar het vanaf het begin al vrij hoog was.

6.2 Privacy en effecten cameratoezicht

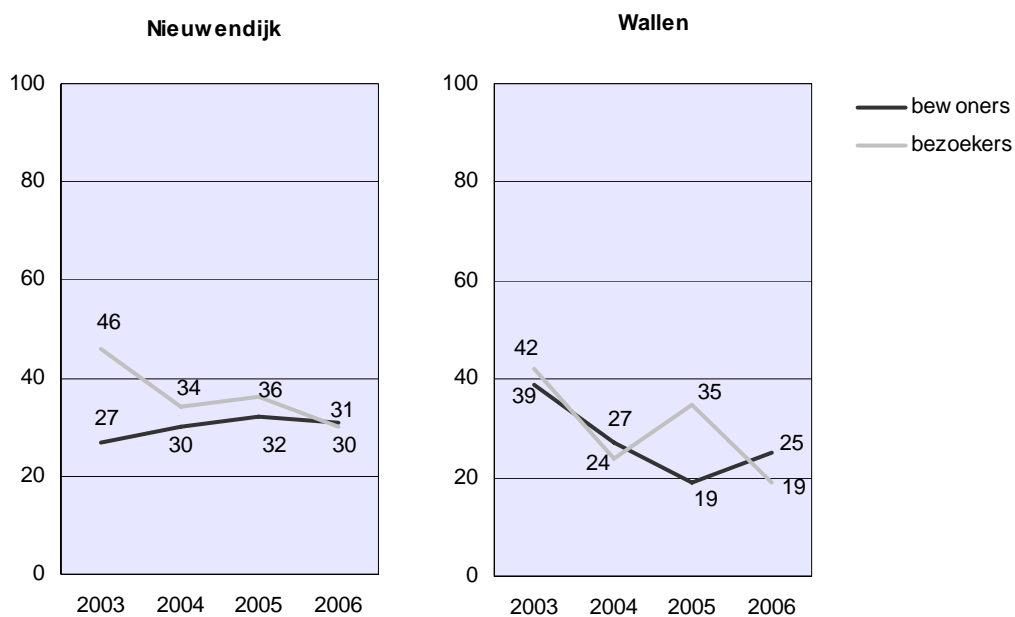
Privacy

Toen cameratoezicht op straat aan het eind van de jaren negentig werd ingevoerd in Nederland, ging dat gepaard met felle discussies over aantasting van de privacy. Inmiddels is de discussie over *Big Brother* vrijwel helemaal

Noot 15 De percentages in de tabel geven weer hoeveel mensen positief zijn. De rest is niet per definitie negatief over cameratoezicht, maar kan ook neutraal zijn of geen mening hebben gegeven.

verstomd.

Figuur 6.3 Cameratoezicht is een aantasting van de privacy – percentage dat het (helemaal) eens is met deze stelling

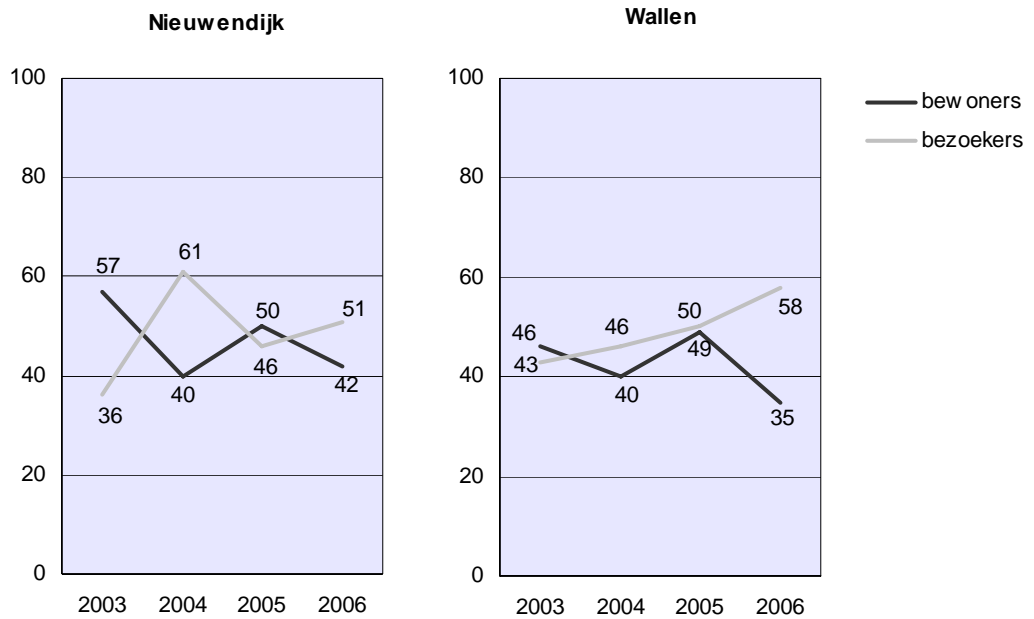

Ongeveer een kwart van de ondervraagden vindt cameratoezicht een aantasting van de privacy. Het aantal bewoners van de Nieuwendijk dat vindt dat cameratoezicht een inbreuk is op de privacy, is in de loop van de jaren constant gebleven. Bij de drie andere groepen ondervraagden zagen we in het begin iets meer huivering, maar deze angst is de afgelopen jaren verdwenen. Onder de bezoekers van de Wallen is het percentage dat cameratoezicht een aantasting van de privacy vindt, bijvoorbeeld gedaald van 42 procent in 2003 tot 19 procent in 2006. Een vergelijkbaar beeld zien we bij de bewoners van de Wallen en de bezoekers van de Nieuwendijk. Interessant is overigens de opmerking van een bewoner: "Ik vind wel dat cameratoezicht mijn privacy aantast, maar dat heb ik graag over voor meer veiligheid."

Effect cameratoezicht

Ook is gevraagd of de bewoners en bezoekers denken dat cameratoezicht leidt tot een vermindering van criminaliteit en overlast.

Figuur 6.4 Cameratoezicht leidt tot vermindering van criminaliteit en overlast – percentage dat het (helemaal) eens is met deze stelling

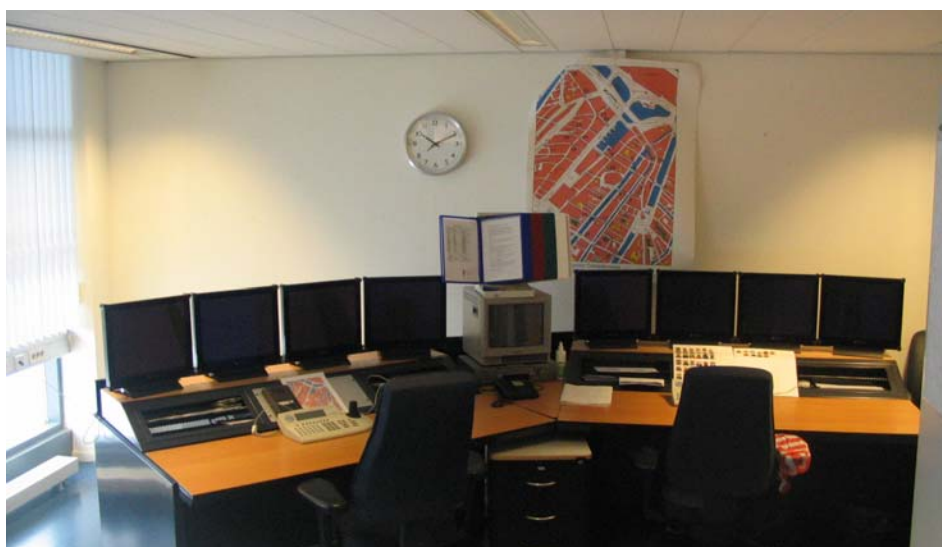
Gemiddeld denkt ongeveer de helft van alle ondervraagden dat cameratoezicht leidt tot een vermindering van criminaliteit en overlast. Opvallend is de mate waarin het vertrouwen in het preventieve effect van cameratoezicht op en neer beweegt. Eigenlijk zijn er geen trends in waar te nemen.

7 Achter de camera

Het is de bedoeling dat cameratoezicht een preventief effect heeft: plegers van criminaliteit en overlast moeten zich door de camera's beter gaan gedragen. Maar cameratoezicht wordt ook gebruikt voor live toezicht. Ook kunnen opgenomen beelden worden gebruikt door de politie bij opsporingsonderzoeken naar aanleiding van strafbare feiten. In dit hoofdstuk bespreken we de incidenten die de Medewerkers Toezicht en Veiligheid (MTV-ers) achter de monitor hebben waargenomen. Ook geven we een overzicht van het aantal beelden dat door de politie is gebruikt als bewijsmateriaal.

7.1 Incidenten tijdens live toezicht

De MTV-ers van de dienst Stadstoezicht bekijken in duo's de camerabeelden zeven dagen per week van zeven uur 's avonds tot drie uur 's nachts. Eén van de twee bekijkt de beelden van het gebied rond de Nieuwendijk en de ander bekijkt de beelden van het Wallengebied. Als de MTV-ers een incident waarnemen, registreren ze dit in een logboek. Er zijn sinds de start van het project in totaal meer dan vierduizend incidenten geregistreerd door de MTV-ers wat neerkomt op meer dan honderdvijftig incidenten per maand of zes per dag.

De toezichtcentrale met twee werkplekken en acht monitoren

Tabel 7.1 Door MTV-ers geregistreerde incidenten: type incident

	aantal	percentage
overlast	1.468	35%
drugs	1.082	26%
geweld	458	11%
noodhulp	262	6%
overig	1.005	24%
totaal	4.179	100%

- *Overlast*
Binnen de groep incidenten die door de MTV-ers zijn gezien en geregistreerd, is 'overlast' een belangrijk onderwerp. Bedelaars, samenscholingen, wildplassers en dergelijke, zijn in totaal bijna vijftienhonderd keer geregistreerd. Daarmee vormt dit een derde van alle incidenten (35%). Deze categorie neemt overigens wel af in relatieve omvang: in de eerste twaalf maanden van het project vormden ze namelijk nog de helft van het totaal.
- *Drugs*
Ook incidenten die met drugs te maken hebben worden vaak geregistreerd. Drugsgebruik werd vierhonderd keer geregistreerd, drugshandel bijna zevenhonderd keer. Deze incidenten komen samen dus ruim duizend keer voor in de registratie, wat neerkomt op een kwart van het totaal (26%). Deze categorie wordt steeds vaker geregistreerd – vorig jaar vormde het nog maar een vijfde van het totaal.
- *Geweld*
Daarna volgt een groep incidenten waarbij geweld of ruzie in het spel is met in totaal 458 incidenten (11%). Hier gaat het voornamelijk om ruzie (193 keer) en vechtpartijen (179 keer). Deze categorie neemt ook licht toe vergeleken met de eerste twaalf maanden.
- *Noodhulp*
Noodhulp wordt ook geregistreerd: 262 incidenten of 6 procent van het totaal. Hier gaat het vooral om personen die onwel zijn geworden (238 keer).
- *Overig*
De rest van de incidenten varieert van aanhoudingen tot tippelen en van een zelfmoordpoging tot vernielingen. Deze categorie vormt 24 procent van het totaal (1.005 incidenten).

Operationele regie

De politie voert de operationele regie over de MTV-ers. Dat betekent in de praktijk dat de politie aangeeft welke prioriteit elk type incident heeft. Sommige incidenten moeten meteen worden doorgegeven aan de meldkamers, andere hoeven ze alleen maar te volgen om te zien wat er gebeurt. In de loop van het project is duidelijk geworden dat drugshandel en geweldsmisdrijven meer aandacht moesten krijgen en dat wildplassers, bedelaars en slapers minder aandacht hoefden te krijgen. Die strategie blijkt goed te werken: precies die categorieën worden minder geregistreerd.

7.2 Reactie politie

Incidenten die de MTV-ers waarnemen worden doorgegeven aan de meldkamer op het politiebureau Beursstraat en – als het in het gebied van de Nieuwendijk gebeurt – aan de meldkamer van bureau Nieuwezijds Voorburgwal. De wachtcommandanten op de bureaus bekijken de beelden van het incident op hun monitor en bepalen of de politie in actie moet komen. De MTV-ers registreren in hun logboek ook of de politie in actie is gekomen.

Tabel 7.2 Reactie politie op incidenten die worden waargenomen door MTV-ers

actie politie	aantal	percentage
ja	1.763	42%
nee	2.416	58%
totaal	4.179	100%

De politie is in actie gekomen bij 42 procent van de incidenten die door de MTV-ers zijn geregistreerd.¹⁶ Dat is iets minder dan bij de start van het project toen de politie nog bij 51 procent van de incidenten in actie kwam. De vraag of de politie in actie komt hangt af van de ernst van het incident en de beschikbare politiecapaciteit op straat.

Als een MTV-er ziet dat iemand gestolen goederen probeert te verkopen (heling), komt de politie in driekwart van de gevallen meteen in actie (74%). Ook zakkenrollers en drugsdealers kunnen erop rekenen dat er binnen korte tijd een politieman of -vrouw op ze wordt afgestuurd. Hetzelfde geldt voor deelnemers aan vechtpartijen en tippelprostituees. Maar er zijn ook incidenten waar de politie juist weinig in actie komt: drugsgebruik (14%), personen die onwel zijn geworden (26%) en samenscholingen (34%).

Politiebureau Beursstraat

7.3 Incidenten per gebied

De twee cameragebieden zijn niet gelijk: op de Wallen hangen 22 camera's en in het Nieuwendijkkwartier hangen er negen. Op grond daarvan is het logisch om te verwachten dat zeventig procent van de incidenten in het Wal-

Noot 16 Als de politie niet direct in actie komt, wil dat niet zeggen dat de registratie 'voor niets' is. Ook achteraf kunnen beelden die een incident goed in beeld brengen bijzonder belangrijk blijken.

lengebied gebeurt. Maar dat is niet het geval: de Wallen leveren meer incidenten op dan op basis van het aantal camera's verwacht kan worden. Maar liefst 88 procent van alle incidenten die de MTV-ers registreren, gebeurt op de Wallen. Slechts twaalf procent van de incidenten wordt waargenomen met de camera's in het Nieuwendijkkwartier.

Tabel 7.3 Verdeling incidenten over cameragebieden¹⁷

	percentage
Noordelijke Wallen (15 camera's)	77%
Zuidelijke Wallen (7 camera's)	11%
Nieuwendijkkwartier (9 camera's)	12%
Totaal	100%

Tabel 7.4 Top vier van incidenten per cameragebied¹⁸

Wallen Noord	Wallen Zuid	Nieuwendijk
Samenscholing (22%)	Drugs verkopen (21%)	Drugs gebruiken (16%)
Drugs verkopen (18%)	Aanhouding (15%)	Bedelaar (15%)
Drugs gebruiken (16%)	Drugs gebruiken (14%)	Onwel persoon (14%)
Aanhouding (9%)	Onwel persoon (14%)	Drugs verkopen (12%)

De top vier van incidenten verschilt per gebied, maar drugsverkoop en drugsgebruik spelen overall een belangrijke rol. In het noordelijke deel van de Wallen worden opvallend veel samenscholingen geregistreerd. In het zuidelijke deel van de Wallen worden veel aanhoudingen verricht waarbij de MTV-ers vanachter de monitor ondersteuning bieden. In het Nieuwendijkgebied worden opvallend veel bedelaars waargenomen.

Opbrengst per camera

We hebben ook per camera bekeken hoeveel incidenten ermee zijn geregistreerd. De lezer dient zich overigens te realiseren dat een camera waarmee nooit een incident wordt waargenomen, niet nutteloos hoeft te zijn. Camera's kunnen immers ook preventief werken – wellicht zijn juist de camera's waar bijna nooit een incident mee worden gezien, het meest waardevol.

Met de camera's in het noordelijke deel van de Wallen¹⁹ worden verreweg de meeste incidenten waargenomen. Het gaat dan om de camera's die hangen op de as van de Binnen Bantammerstraat, via de Stormsteeg en de Korte Niezel naar de Lange Niezel (camera's 1, 2, 4 en 6) en camera 8 ter hoogte van de Molensteeg. Samen nemen deze vijf camera's de helft van alle incidenten voor hun rekening. Met de camera die op de hoek van de Stormsteeg en de Gelderse Kade hangt (nummer 2) wordt alleen al 18 procent van het totaal aantal incidenten geregistreerd.

Noot 17 Deze tabel is gebaseerd op de registraties van juni 2005 tot en met juli 2006.

Noot 18 Deze tabel is gebaseerd op de registraties van juni 2005 tot en met juli 2006.

Noot 19 Met de noordelijke Wallen bedoelen we de camera's met de nummers 1 t/m 12, 28, 29 en 31. Deze bestrijken het hele gebied ten noorden van de Sint Jansstraat en de Nieuwmarkt. De camera's in de Bloedstraat en de Sint Annenstraat worden ook tot dit noordelijke deel gerekend. Op de zuidelijke Wallen hangen de camera's 13 t/m 16, 22, 27 en 30. Deze hangen in de Stofsteeg, Damstraat, Oude Doelenstraat en Oude Hoogstraat.

Er zijn ook camera's waarmee relatief weinig incidenten worden waargenomen. Zo zijn er drie camera's waarmee ongeveer een keer per maand een incident wordt gefilmd. Vergeleken met de andere camera's is dat weinig. Deze drie camera's hangen vlakbij elkaar in het Nieuwendijkkwartier (nummers 17, 19 en 20). Toch zijn ook deze camera's nuttig, aldus de politie: er worden misschien niet veel, maar wel ernstige incidenten mee geregistreerd. Verder gebruikt de politie de camera's bij de opsporing van daders (en dat komt niet in de registratie van de MTV-ers terecht). Tot slot zijn ze van strategisch belang omdat ze vluchtwegen afdekken die daders kunnen nemen.

Tabel 7.5 Aantal incidenten per camera (geregistreerd door MTV-ers)

Nummer	Straat	Aantal
2	Stormsteeg	369
4	Korte Niezel	207
6	Warmoesstraat	189
8	Molensteeg	147
24	Damrak	144
1	Binnen Bantammerstraat	116
3	Boomsteeg	80
16	Kruising Oude Doelenstraat en Oudezijds Voorburgwal	75
12	Sint Annenstraat	65
10	Zeedijk/Nieuwmarkt	62
7	Brugsteeg	57
11	Bloedstraat	52
13	Kruising Stoofsteeg en Oudezijds Achterburgwal	52
5	Heintje Hoeksteeg	44
14	Kruising Stoofsteeg en Oudezijds Voorburgwal	33
15	Kruising Oude Hoogstraat en Oudezijds Achterburgwal	32
23	Hasselaerssteeg (vijfsprong bocht Nieuwendijk)	32
9	Oude Kennissteeg	31
21	Sint Jacobsstraat	29
26	Kruising Nieuwendijk en Singel	25
22 *	Kloveniersburgwal, hoek Oude Hoogstraat	23
28 *	Enge Kerksteeg	22
25	Martelaarsgracht	21
18	Nieuwendijk, hoek Mandenmakerssteeg	20
27 *	Hoek Sint Jansstraat en Oudezijds Voorburgwal	16
29 *	Zeedijk, bij Elleboogsteeg	16
17	Nieuwezijds Voorburgwal, Van Hasseltsteeg	14
30 *	Bethaniënstraat	13
19	Nieuwendijk, Oude Brugsteeg	11
31 *	Geldersekade, Elleboogsteeg	11
20	Nieuwezijds Kolk, Kolksteeg	8

* De camera's met de nummers 27 tot en met 31 zijn nieuw. Camera 22 is verplaatst van de Nieuwezijds Voorburgwal naar de Oude Hoogstraat. Het aantal registraties dat met deze 'nieuwe' camera's is gedaan is nog relatief laag, maar dit kan gaan toenemen als ze er wat langer hangen.

Keuze cameraposities

Het is erg duur om camera's te verplaatsen of extra camera's op te hangen. Daarom is het van groot belang goed na te denken over de exacte camera-positie. Bij de start van het cameraproject op de Wallen en de Nieuwendijk is er een projectgroep cameratoezicht opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente (stadsdeel en centrale stad) en de betrokken

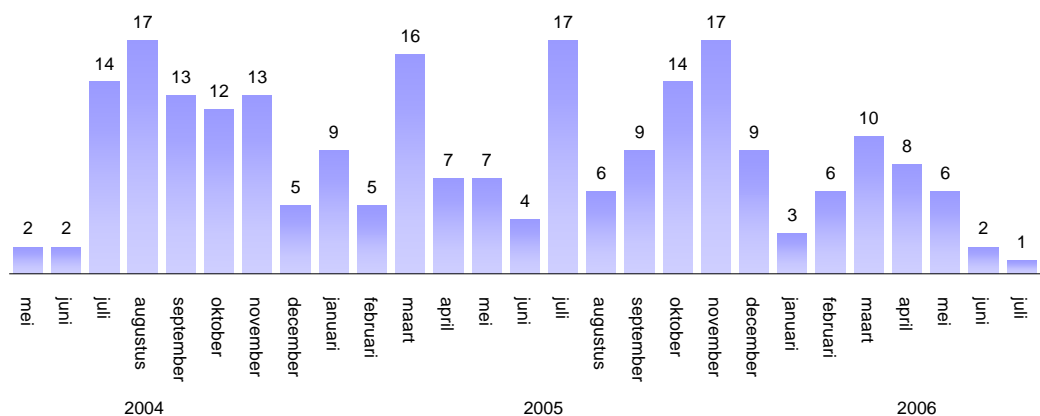
wijkteams van de politie. In onderling overleg zijn de 26 camera's over het gebied verdeeld. Op een later moment zijn er vijf camera's bijgeplaatst en is een bestaande camera van het Nieuwendijkkwartier naar het Wallengebied verplaatst.

Iedereen die betrokken is bij de cameragebieden (buurtregisseurs, projectleiders cameratoezicht, toezichthouders, stadsdeel en gemeente) hebben een eigen mening over de vraag waar de camera's zouden moeten hangen. Iedereen heeft ook bepaalde argumenten om die mening te onderbouwen. Het is dan ook van het grootste belang om samen met alle betrokkenen regelmatig, bijvoorbeeld elk jaar, een analyse te maken van de opbrengsten per camera en op basis daarvan een discussie te voeren over de vraag of de camera's nog wel op de goede plek hangen. Het stadsdeel kan alle wensen vervolgens inventariseren en een afweging maken of het de moeite (en de kosten) waard is om camera's te verplaatsen of extra camera's aan te schaffen.

7.4 Gebruik beelden als bewijsmateriaal

De politie gebruikt regelmatig opgenomen beelden voor opsporingsdoeleinden. Dit wordt het 'veilig stellen' van beelden genoemd. Soms worden beelden veilig gesteld omdat de MTV-ers live een incident hebben waargenomen. Maar het kan ook gebeuren dat een aangifte aanleiding is om achteraf te kijken of er toevallig bruikbare beelden zijn. In totaal zijn sinds de start van het project 234 keer beelden veilig gesteld door de politie. Dat komt neer op een gemiddelde van twee keer per week: het systeem wordt dus zeer regelmatig gebruikt door de politie.²⁰

Figuur 7.1 Door politie veilig gestelde beelden per maand

In de eerste zeven maanden van 2006 lijkt het gebruik van beelden licht af te nemen. Vooral de maand juli 2006 wijkt af van de twee voorgaande jaren. Het is echter niet mogelijk hier conclusies aan te verbinden: de aantallen per maand fluctueren sterk en de politie van de Beursstraat vertelde ons dat er in de maand juli ongeveer twintig keer beelden zijn veilig gesteld.

Noot 20 De registratie is niet perfect: het is nog altijd niet bij iedereen bekend dat er een formulier moet worden ingevuld als er beelden werden gebruikt voor opsporingsonderzoek. Er worden dus vaker beelden veilig gesteld dan in deze paragraaf staat.

Drugshandel nummer één

Bijna de helft van de beelden die de politie veilig stelt, heeft te maken met handel in of bezit van drugs (47%). Daarna volgt (12%) diefstal. Straatroof, mishandeling en openlijke geweldpleging komen ook regelmatig voor. Ook van enkele zeer ernstige incidenten zijn beelden gebruikt: twee steekpartijen, twee moorden en een poging tot doodslag.

Tabel 7.5 Door politie veilig gestelde beelden: per type incident

<i>incidenttype</i>	aantal	percentage
(handel in) drugs	113	47%
diefstal	29	12%
straatroof	17	7%
mishandeling	15	6%
openlijke geweldpleging	12	5%
overval	4	2%
aanranding	3	1%
overig ²¹	36	15%
totaal	234	100%

Tijdstip

De tijdstippen waarop de incidenten gebeuren die door de politie worden gebruikt als bewijsmateriaal, zijn verspreid over alle dagdelen: ochtend, middag, avond en nacht.

Tabel 7.6 Door politie veilig gestelde beelden: per tijdsperiode

	aantal	percentage
03 – 19 uur (geen <i>live</i> toezicht)	120	51%
19 – 03 uur (wel <i>live</i> toezicht)	114	49%
19 – 21 uur	27	12%
21 – 23 uur	23	10%
23 – 01 uur	26	11%
01 – 03 uur	38	16%
totaal	234	100%

Maar liefst de helft (51%) van de veilig gestelde beelden heeft betrekking op een tijdstip waarop niet live werd meegekeken. In de uren dat er niet live wordt meegekeken, staan de camera's op een vast punt gericht en kennelijk zijn ook die beelden bruikbaar voor opsporingsdoeleinden.

Omdat er kennelijk veel incidenten plaatsvinden buiten de uren waarop nu live wordt meegekeken, is het ongetwijfeld de moeite waard om eens goed uit te zoeken gedurende welke uren het live toezicht het meeste kan opleveren. Betrokkenen zeggen dat op de Wallen eigenlijk wat langer naar de beelden moet worden gekeken; vooral tussen drie en vijf uur 's nachts gebeuren daar nog relatief veel incidenten. Op de Nieuwendijk is het juist handig om iets vroeger met het bekijken van beelden te beginnen; als de winkels sluiten (vanaf vijf uur 's middags) gebeurt vaak meer dan 's avonds en

Noot 21 In de categorie 'overig' zitten de delicten die maximaal twee keer voorkwamen, waaronder moord, doodslag en dood door schuld, maar ook baldadigheid, rellen en verzet bij aanhouding.

's nachts. Er zijn echter vrij hoge kosten verbonden aan het live toezicht en het is dan ook aan het stadsdeel om uiteindelijk te bepalen of de baten groter zijn dan de kosten.

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksopzet

De enquêtes voor dit onderzoek zijn gehouden in juni 2003, juni 2004, juni 2005 en juni 2006. De vragenlijst was bij elk van de vier metingen bijna identiek om vergelijking te garanderen. Ook de onderzoeksopzet is bij elke meting vrijwel identiek. Eigenlijk is het enige verschil tussen de vier metingen dat in de eerste twee metingen ook telefonische enquêtes zijn gehouden onder ondernemers. Bij de metingen in 2005 en 2006 is daar niet voor gekozen. Verder is een verschil dat er bij de metingen van 2005 en 2006 ook groepsbijeenkomsten zijn gehouden met politie, bewoners, ondernemers en gemeente.

Aantal respondenten

	Nieuwendijk- kwartier	Wallen	Verplaatsings- gebied 1 (zuid v. Wallen)	Verplaatsings- gebied 2 (Nieuwmarkt)	Totaal
Bewoners					
2003	107	144	172	-	423
2004	117	133	84	-	334
2005	105	111	-	-	216
2006	94	126	-	149	369
Bezoekers					
2003	161	152	155	-	468
2004	85	102	94	-	281
2005	95	85	-	-	180
2006	99	93	-	90	282
Ondernemers					
2003	25	28	26	-	79
2004	26	25	25	-	76
Totaal	914	999	556	239	2708

Verplaatsing

In 2003, 2004 en 2006 is aanvullend onderzoek gedaan in zogenaamde 'aannemelijke verplaatsingsgebieden'. In de eerste twee metingen ging het om het gebied ten zuiden van de Wallen. In de meting van 2006 ging het om het gebied rondom de Nieuwmarkt.

Dataverzameling bezoekers

De dataverzameling is uitgevoerd door O+S, het Amsterdamse Bureau voor Onderzoek en Statistiek. De enquête onder bezoekers is afgenomen door voorbijgangers op de locaties waar cameratoezicht is te vragen ter plekke een korte vragenlijst in te vullen. Per onderzoeksgebied zijn honderd bezoekers ondervraagd. De interviewers hebben op verschillende dagdelen (overdag, 's avonds, in het weekend) gewerkt en op verschillende dagen. De vragenlijst was in het Nederlands en Engels beschikbaar. In de meeste gevallen is van de Nederlandstalige vragenlijst gebruik gemaakt. Veel van de passanten gaven 'winkelen' op als reden voor hun aanwezigheid. Andere redenen die veel genoemd werden waren 'bezoek aan familie

of vrienden' of 'werk'. Sommige mensen die op straat zijn ondervraagd, bleken in het cameragebied te wonen. Zij zijn uiteraard meegeteld als bewoner. Hierdoor komt het aantal ondervraagde bezoekers onder de honderd uit.

Dataverzameling bewoners

De bewonersenquête is door onderzoekers van DSP-groep verspreid in de straten waar cameratoezicht operationeel is en in het vooraf gekozen verplaatsingsgebied rond de Nieuwmarkt. De introductiebrief en de vragenlijst werden zowel in het Nederlands als in het Engels aangeboden. In beide cameragebieden en in het verplaatsingsgebied zijn vierhonderd enquêtes verspreid met als doel een netto respons van honderd ingevulde enquêtes. Die respons is in alle gebieden gehaald, behalve in de Nieuwendijkkwartier. Hiervoor was het aantal woningen gewoonweg te klein.

Bijlage 2 Incidentenregistratie MTV-ers

	Aantal	Percentage
<i>Overlast</i>	1.468	35%
bedelaar	626	15%
samenscholing	470	11%
wildplassen	200	5%
openbare dronkenschap	106	3%
gestoord persoon	66	2%
<i>Drugs</i>	1.082	26%
verkopen	685	16%
gebruiken	397	10%
<i>Geweld</i>	458	11%
ruzie	193	5%
vechtpartij	179	4%
beroving	47	1%
wapens	18	0%
mishandeling	18	0%
schietpartij	3	0%
<i>Noodhulp</i>	262	6%
onwel persoon	238	6%
aanrijding/ongeval	24	1%
<i>Overig</i>	1.005	24%
aanhouden persoon	267	6%
aanbieden goederen	77	2%
tippelen	34	1%
diefstal	28	1%
vernieling	9	0%
overig	590	14%
Totaal	4.179	100%

Bijlage 3 Slachtofferschap volgens enquêtes per delict

Percentage slachtoffers per incident Nieuwendijk en Wallen volgens enquêtes

	Nieuwendijk				Wallen			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
bewoners								
- verbale agressie ('grote bek')	33	33	12***	18**	44	25***	31*	39
- dreigende sfeer / groepen jongeren	28	27	9***	18*	35	29	19***	33
- diefstal fiets, brommer of scooter	16	15	9	10	17	19	16	10
- lichamelijk geweld ('duwen en trekken')	9	11	7	10	16	10	11	11
- inbraak in woning	11	6	9	1***	13	11	7	9
- straatroof	10	8	7	9	6	5	4	2
- zakkenrollerij	12	9	5*	4**	8	11	5	6
- diefstal uit auto	5	8	2**	1*	5	8	2	3
- iets anders	9	9	4	13	18	7**	18	21
- totaal (één of meerdere delicten)	40	40	18***	29*	49	32**	33**	41
bezoekers								
- zakkenrollerij	12	6	1***	3*	4	1	2	2
- verbale agressie ('grote bek')	4	6	1	1	5	11	2	1*
- lichamelijk geweld ('duwen en trekken')	2	6	3	2	1	3	0	0
- dreigende sfeer / groepen jongeren	4	2	1	2	5	4	1	0**
- straatroof	3	4	0	1	1	1	1	4
- diefstal fiets, brommer of scooter	2	1	0	0	1	1	0	1
- diefstal uit auto	1	0	0	0	0	0	0	1
- iets anders	1	1	0	3	0	0	2	2
- totaal (één of meerdere delicten)	8	9	3	2**	7	13	6	5

Leesvoorbeeld

In de twaalf maanden van juli 2002 tot en met juni 2003 is 33 procent van de bewoners van de Nieuwendijk slachtoffer geworden van verbale agressie. In de twaalf maanden van juli 2003 tot en met juni 2004 was dat ook 33 procent. In de twaalf maanden van juli 2004 tot en met juni 2005 was het 12 procent (significant verschil). Tussen juli 2005 en juni 2006 was het 18 procent. Ook dat is een significant verschil met 2003, maar het betrouwbaarheidsniveau is iets lager dan in 2005 (95% in plaats van 99%).

Significante verschillen

De vraag of een verschil significant is, hangt af van het aantal personen in de steekproef en de omvang van het verschil. Het gaat altijd om het verschil met het jaar vóór invoering van cameratoezicht: 2003. Er zijn dus *geen* toetsen uitgevoerd op verschillen tussen 2004, 2005 en 2006.

Significantieniveaus:

* $p < 0,10$

** $p < 0,05$

*** $p < 0,01$

Bijlage 4 Cameraproject binnenstad samengevat

De informatie in deze bijlage is afkomstig uit beleidsstukken en aangevuld met informatie uit interviews.

Start project	<ul style="list-style-type: none"> Eerste plannen voor cameraproject: 1997. Technisch bestek en eerste overleg met politie: 1999. Aanstellen projectleider vanuit stadsdeel: 2002. Camera's en borden op straat opgehangen: januari 2004. Officiële opening monitorruimte: mei 2004.
Doelen project	<ul style="list-style-type: none"> Voorkomen van criminaliteit (preventieve werking van toezicht). Verbeteren van hulpverlening (adequater reageren). Opsporing van strafbare feiten (beeldmateriaal als bewijs). Vergroten van de veiligheid.
Kosten	<ul style="list-style-type: none"> Aanschaf apparatuur; investeringskosten € 650.000,-. Personele kosten, kabelhuur en onderhoud; jaarlijkse beheerskosten € 375.000,-. Project is gefinancierd uit het budget Aanpak Agressie & Geweld van de centrale stad (€ 1.338.000,-) en het budget vernieuwing Warmoesstraat en Nieuwendijk van het stadsdeel (€ 318.000,-). Het overschot is gebruikt om het project langer te financieren (tot 1 januari 2007).
Technisch bestek en organisatie	<ul style="list-style-type: none"> Na toestemming van de burgemeester is het dagelijkse bestuur verantwoordelijk voor camera-toezicht in de openbare ruimte. Dagelijkse leiding is in handen van de gebiedscoördinator stadstoezicht en de wachtcommandant. Er zijn 31 camera's; 22 in het Wallengebied en 9 in het Nieuwendijkkwartier. Borden wijzen bezoekers op de aanwezigheid van cameratoezicht. Medewerkers Toezicht en Veiligheid (MTV-ers) van de dienst Stadstoezicht bekijken de beelden op het politiebureau Beursstraat dagelijks tussen 19 uur 's avonds en 3 uur 's nachts. De MTV-ers staan onder regie van de politie. Er zijn in de toezichtruimte acht beeldschermen waarop de 31 camera's bekeken en bediend kunnen worden. Daarnaast zijn op de politiebureaus Beursstraat en Nieuwezijds Voorburgwal ook beeldschermen en bedieningspanelen aanwezig. Het systeem is ook aangesloten op het Beleidscentrum van het Stadhuis. De camera's zijn via koperkabels verbonden met de toezichtcentrale.
Registratie	<ul style="list-style-type: none"> Indien beelden worden geregistreerd kunnen deze gebruikt worden als bewijsmateriaal tegen verdachten. Beelden worden digitaal opgenomen op harddisk en drie dagen bewaard. Daarna worden ze automatisch overschreven. De beelden worden opgeslagen in de Beursstraat. Alleen de politie kan bij het archief van de beelden om deze op cd te branden. Als beelden langer dan 72 uur bewaard moeten worden, ligt het beheer van de beelden bij de politie. Personen die zijn geregistreerd hebben recht op inzage in de beelden.

Bijlage 5 Literatuur

B. Brown, *CCTV in Town Centres: Three Case Studies*, Crime Detection and Prevention Series Paper 68, London: Home Office (1995).

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Veiligheidsmonitor Rijk 2006*, Voorburg (2006).

S. Chenery, J. Holt & K. Pease, *Biting Back II: Reducing Repeat Victimization in Huddersfield*, Crime Detection and Prevention Paper 82, London (1997).

R.V. Clarke (ed.), *Situational Crime Prevention*, New York: Harrow & Heston (1992).

College bescherming persoonsgegevens, *Cameratoezicht in de openbare ruimte, Rapport 1*, Den Haag: College bescherming persoonsgegevens (2003).

D. Cromwell e.a., *Breaking and Entering*, Newbury Park, CA: Sage (1991).

S. Dekkers & G. Homburg, *Evaluatie cameratoezicht op openbare plaatsen; nulmeting*, Regioplan: Amsterdam (2006).

S. Flight & Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-nulmeting*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

S. Flight & Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-effectmeting August Allebéplein, Belgiëplein en Kraaiennest*, DSP-groep: Amsterdam (2003). Zie: www.dsp-groep.nl > publicaties 2003 > volgnummer 03/23.

S. Flight, P. van Someren & Y. van Heerwaarden, 'Does CCTV displace crime? An evaluation of the evidence and a case study from Amsterdam'. In: M. Gill, *CCTV*, Leicester: Perpetuity Press (2003).

S. Flight & Y. van Heerwaarden, *Evaluatie cameratoezicht Amsterdam-centrum; effectmeting Wallen en Nieuwendijkkwartier*, DSP-groep: Amsterdam (2004). Zie: www.dsp-groep.nl > publicaties 2004 > volgnummer 04/89.

S. Flight, *Evaluatie cameratoezicht Wallen en Nieuwendijk; verslag van drie metingen 2003, 2004 en 2005*; DSP-groep: Amsterdam (2004). Zie: www.dsp-groep.nl > publicaties 2005 > volgnummer 05/114.

Gemeente Amsterdam, *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Bestuursdienst Amsterdam (1999).

Gemeente Amsterdam, *Inzoomen op veiligheid, cameratoezicht in Amsterdam*, (2000).

Gemeente Amsterdam, *Beleidsprogramma aanpak agressie en geweld – Stand van zaken Stadsdelen*, Afdeling Openbare Orde en Veiligheid, Be-

stuursdienst Amsterdam (2001).

Gemeente Ede, *Evaluatie cameratoezicht - De eerste indruk*, Afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek, M. Korterik (1999).

Gemeente Ede, *Ogen in de nacht - Eindevaluatie cameratoezicht*, Afdeling Onderzoek, Ontwikkeling en Statistiek, M. Korterik (2000).

M. Gill, *CCTV*, Leicester: Perpetuity Press (2003).

M. Gill & A. Spriggs, *Assessing the Impact of CCTV*, Home Office Research Study 292, Scarman Centre, Leicester (2005).

R.B.P. Hesseling, *Stoppen of verplaatsen? Een literatuuronderzoek over gelegenheidsbeperkende preventie en verplaatsing van criminaliteit*, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie, publicatie nr. 137 (1994).

R.B.P. Hesseling & U. Aron, *Autokraak verminderd of verplaatst? De effecten van een Rotterdams project tegen diefstal uit auto*, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, Ministerie van Justitie (1995).

Intraval, *Evaluatie cameratoezicht Groningen - tussenrapportage*, Groningen: Intraval (2001).

Jansen en Janssen, *ZOOM, dossier cameratoezicht*, Amsterdam (2000).

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/ Ministerie van Justitie, *Politie-monitor Bevolking 2003 Tabellenboek*, Den Haag/Hilversum (2003).

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/ Ministerie van Justitie, *Handreiking Cameratoezicht; aandachtspunten bij het overwegen en realiseren van cameratoezicht in de openbare ruimte*, Den Haag (2000).

O. Nauta, H. Tulner & P. van Soomeren, *Bijlmermonitor 2000*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

A. van Pel, *Met het oog op morgen, scenario's voor een integraal toezicht-model*, DSP-groep: Amsterdam (2001).

Senter, *Focus op veiligheid, Lessen en ervaringen van negen Nederlandse gemeenten*, Technologie & Samenleving, uitgevoerd door DSP-groep/ES&E (2000).

Bijlage 6 Politiecijfers

Enquêtes zijn niet de enige manier om de hoeveelheid criminaliteit in een gebied te meten. Ook politiecijfers kunnen hiervoor worden gebruikt. Politiecijfers hebben als voordeel dat ze tamelijk ‘hard’ zijn: geheugeneffecten spelen minder een rol dan in enquêtes en de definitie van incidenten is in de loop der jaren redelijk uniform.

Het gebruik van politiecijfers heeft echter als nadeel dat ze alleen delicten bevatten waar melding of aangifte van is gedaan of die door de politie zelf zijn opgemerkt. Een groot deel van de criminaliteit komt dus nooit in de politiestatistiek terecht. Het verschil tussen de geregistreerde criminaliteit en de werkelijke hoeveelheid, wordt het *dark figure* genoemd. Het *dark figure* kan zeer groot zijn. In de Politie-monitor bevolking van 2005 is de aangiftebereidheid van burgers per delict bepaald. In het politiekorps Amsterdam-Amstelland lag de gemiddelde aangiftebereidheid op 23 procent. Uitgesplitst per delict, krijgen we de volgende cijfers:

- Gewelddelicten - 17%
- Overige persoonsgebonden delicten - 19%
- Diefstal fiets - 20%
- Autocriminaliteit - 27%
- (Poging tot) inbraak - 39%

Invloed van cameratoezicht

Het is ook in theorie goed mogelijk dat cameratoezicht zelf een effect heeft op de aangiftebereidheid van slachtoffers. Misschien *daalt* de aangiftebereidheid omdat mensen denken dat de politie zelf achter de monitor zit en het delict wel zal hebben gezien. Maar misschien *stijgt* de aangiftebereidheid wel, omdat mensen denken dat er met de opgenomen beelden een grotere kans is dat de dader wordt gepakt. Of omdat ze denken dat in een gebied waar camera's hangen kennelijk meer aandacht is voor criminaliteit. In de enquête is niet gevraagd of men aangifte heeft gedaan van het delict of niet. Daardoor is het helaas onmogelijk om te achterhalen of de aangiftebereidheid in het cameragebied is veranderd, maar we hebben geen signalen in die richting ontvangen. Ook is de wijze waarop de politie incidenten registreert door het cameratoezicht niet veranderd. Daarom zijn wij van mening dat een daling in de politiecijfers als een positieve ontwikkeling mag worden beschouwd.

Ontwikkeling politiecijfers per cameragebied

Als het aantal fietsendiefstallen in een cameragebied met tien procent daalt, is dat natuurlijk een positief resultaat. Maar als in het politiedistrict als geheel het aantal fietsendiefstallen met vijftig procent is gedaald, is in het cameragebied eigenlijk sprake van een *relatieve* verslechtering. Om die reden zetten we de politiecijfers in de cameragebieden af tegen de politiecijfers in het district. We controleren daarmee voor bredere trends in criminaliteit. De methode die we gebruiken om te bepalen of sprake is van een significant verschil met de trend in het district is ontwikkeld door Gill en Spriggs (2005).

Ontwikkeling in criminaliteit op de Nieuwendijk per delict (politiecijfers 2003-2006)

	Cameragebied			Controlegebied (district)			Relatieve effect	Is dit significant?
	delicten voor	delicten na	verandering (%)	delicten voor	delicten na	verandering (%)		
Inbraken	9	9	0%	899	585	-35%	0.65	nee
Autocriminaliteit	62	37	-40%	3.570	2.399	-33%	1.13	nee
Mishandeling	28	22	-21%	749	795	+6%	1.35	nee
Straatroof	58	34	-41%	1.146	763	-33%	1.14	nee
Overval	3	4	33%	61	51	-16%	0,63	nee

In het Nieuwendijkkwartier zien we bij drie van de vijf delicten een daling. In het district als geheel zien we bij diezelfde delicten ook een daling, behalve bij mishandeling. Omdat het om relatief kleine aantallen en relatief kleine veranderingen gaat, is geen van de vijf delicten significant veranderd ten opzichte van de districtelijke trend.

Ontwikkeling in de criminaliteit op de Wallen per delict (politiecijfers 2003-2006)

	Cameragebied			Controlegebied (district)			Relatieve effect	Is dit significant?
	delicten voor	delicten na	verandering (%)	delicten voor	delicten na	verandering (%)		
Inbraken	15	3	-80%	899	585	-35%	3.25	ja
Autocriminaliteit	32	11	-66%	3.570	2.399	-33%	1.95	ja
Mishandeling	14	16	+14%	749	795	+6%	0.93	nee
Straatroof	92	36	-61%	1.146	763	-33%	1.70	ja
Overval	3	0	-100%	61	51	-16%	onbekend	onbekend

Op de Wallen zijn vier van de vijf delicten afgenomen. De districtscijfers dalen ook, maar minder sterk. Bij drie van de vijf delicten is de daling in het cameragebied significant sterker dan in het district: inbraken, autocriminaliteit en straatroof.

Bijlage 7 Meldpunt straatoverlast

Sinds september 2004 worden bij het Meldpunt Zorg en Overlast ook meldingen straatoverlast behandeld. Het meldpunt verzorgt de registratie van overlastklachten en heeft een coördinerende rol tussen politie, stadsdeel en GGD. Het meldpunt is tevens een aanspreekpunt voor bewoners.

Het meldpunt heeft meldingen binnengekregen over dertien locaties binnen of net buiten het cameratoezichtgebied. Bij een groot aantal locaties leggen de melders direct de link tussen het cameraproject en het toenemen van de overlast. Bij de vorige evaluatie waren er dertien locaties van straatoverlast in het cameragebied en het verplaatsingsgebied. Nu, een jaar later, zijn deze meldingen afgesloten. Dit wil zeggen dat in overleg met de melder er geen actie meer wordt verwacht van het Meldpunt Zorg en Overlast. De reden is dat de klachten verholpen zijn of de overlast is verdwenen. Hieronder worden de locaties vermeld van de meldingen die tussen juni 2005 en juli 2006 zijn binnengekomen.

Oude Waal, Montelbaanstraat, Oude Schans

Bij het meldpunt hebben acht personen overlast gemeld van verslaafden, dealers en tippelaarsters. De overlast bestaat voornamelijk uit schreeuwen en het achterlaten van vuilnis. De laatste melding is van juni 2006. Gemeld wordt dat het afwisselend rustig is, maar dat sinds juni 2006 de overlast weer is toegenomen.

Oudezijds Achterburgwal

Sinds februari 2006 is door twee melders vier keer melding gedaan van een groep junks, prostituees en dealers (die meldingen waren er ook in 2004 en 2005). Met name de laatstgenoemden schreeuwen en vertonen agressief gedrag ten opzichte van voorbijgangers. De groep bestaat uit ongeveer twaalf personen. De laatste melding dateert van juni 2006.

Kromme Waal/hoek Prins Hendrikkade

Elke nacht stoppen auto's voor de deur, er wordt gepraat, gedeald, getipeld, er worden condooms en ontlasting gevonden. Het gaat om tien personen.